

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Markus Sjöbergh

Egendom utan skydd?

En studie av det självständiga förverkandets förenlighet
med egendomsskyddet

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Karol Nowak

Termin: VT 2025

Innehåll

Summary	4
Sammanfattning	6
Förord.....	8
Förkortningar	9
1 Inledning	10
1.1 Bakgrund	10
1.2 Syfte och frågeställning.....	11
1.3 Avgränsningar	11
1.4 Metod och material.....	14
1.5 Teoretisk bakgrund.....	16
1.6 Forskningsläget.....	19
1.7 Disposition.....	20
2 Egendomsskyddet	22
2.1 Idéhistorisk och filosofisk bakgrund	22
2.2 Egendomsskyddet som funktionsbegrepp	23
2.3 Egendomsskyddets framväxt för svenskt vidkommande	24
3 Förverkande som straffrättsligt institut.....	27
3.1 Särskild rättsverkan av brott.....	27
3.2 Sak- och värdeförverkande.....	27
3.3 Förverkandesanktionens syfte	28
3.4 En översikt av förverkandelagstiftningen.....	29
3.4.1 Förverkandeformerna.....	29
3.4.2 Övriga regler om förverkande.....	30
4 Självständigt förverkande	32
4.1 Specifika syften bakom förverkandeformen	32
4.2 Oförklarade tillgångar	34
4.3 Rekvisitet ”härör från brottslig verksamhet”	35
4.4 Beviskrav och bevisbörda.....	37
4.5 Från vem egendom kan förverkas	38
4.6 Utredning och handläggning i domstol – kort om den processuella ramen.....	39
4.7 Förarbetena om förenlighet med egendomsskyddet.....	40
5 Egendomsskyddets materiella innehåll	42
5.1 Egendomsskyddet: Regeringsformen.....	42
5.1.1 Ingreppets karaktär.....	42
5.1.2 Tillåtna begränsningar av egendomsskyddet	43

5.2	Egendomsskyddet: Europakonventionen	45
5.2.1	Tilläggsprotokoll 1 Europakonventionen.....	45
5.2.2	Förverkande i Europadomstolens praxis.....	47
6	Avslutande analys	52
6.1	Självständigt förverkande och egendomsskyddet i RF	52
6.2	Självständigt förverkande och egendomsskyddet i EKMR.	59
6.3	Övergripande analys	64
7	Slutord	69
	Käll- och litteraturförteckning.....	71

Summary

On 8 November 2024, non-conviction-based confiscation was introduced into Chapter 36, Section 5 of The Swedish Criminal Code (1962:700) as a part of a broader reform of the confiscation legislation. This measure has primarily been justified with regards to the need for more effective tools to combat organised crime and neutralise criminal proceeds. At the same time, it is a coercive measure with potentially far-reaching consequences for the individual. Already during the legislative process, questions were raised regarding the relationship between the non-conviction-based confiscation and the protection of human rights and matters of legal certainty.

According to Chapter 36, Section 5 of the Criminal Code, property shall be confiscated if it is clearly more probable that the property originates from criminal activity rather than not. The provision does not require that anyone is convicted of a crime. Nor is the legal assessment aimed at investigating or establishing whether any specific offence has ever been committed. Instead, what leads to the conclusion that property originates from criminal activity is that someone has been found in possession of assets that are disproportionate to their legitimate sources of income or overall financial circumstances.

This thesis examines whether non-conviction-based confiscation is compatible with the protection of property under Chapter 2, Section 15 of The Instrument of Government (1974:152) (RF) as well as Article 1 of Protocol 1 to the European Convention on Human Rights (ECHR). To identify the content of applicable law and answer the research question through analysis, the legal dogmatic method is used. The thesis is therefore primarily based on the use of established legal sources such as legislation, preparatory works, legal doctrine and case law from Swedish courts and the European Court of Human Rights. The analysis is built on discussion and criticism of non-conviction-based confiscation in relation to the relevant rules regarding the protection of property and the theoretical framework, in which the protection of property as a human right is a central legal interest. The framework also rests on the idea that the state, as a consequence of the social contract, has a duty to protect individuals' property. As part of the assessment of whether non-conviction-based confiscation is compatible with the protection of property, the measure is also analysed using Peczenik's theory of legal certainty.

Initially, non-conviction-based confiscation is separately analysed in relation to the substantive requirements of the respective property protection provisions. It is shown that it cannot be stated with full certainty whether the measure always, or never, is compatible with either of RF or ECHR in individual cases. Chapter 36, Section 5 of the Penal Code is however not constructed in such a way that makes it directly incompatible with Chapter 2, Section 15 of RF. The state enjoys a wide discretion in determining which

public interests that are important, which means that considerable opposing interests, in the form of significant harm to the individual, are required for a confiscation to be deemed disproportionate in a specific case. However, non-conviction-based confiscation may to a greater extent be incompatible with the protection of property under the ECHR. Particularly in light of the European Court's case law, the measure appears i.a. to be overly broad and far-reaching in relation to its aim, and therefore disproportionate.

Finally, the measure is also analysed independently of the substantive elements of the provisions in RF and the ECHR, in order to examine its compatibility with the protection of property on a more principled level. It is concluded that non-conviction-based confiscation reflects a pursuit of efficiency that has gone too far, without sufficient and clear justification for the need for such a measure. As a result, the state has failed in its responsibility to protect individual property and to shield individuals from abuse of power. Non-conviction-based confiscation is therefore not compatible with the fundamental principles of property protection.

Sammanfattning

Den 8 november 2024 infördes självständigt förverkande i 36 kap. 5 § brottsbalken (1962:700) (BrB) som en del av en större reform av förverkandelagstiftningen. Förverkandeformen har huvudsakligen motiverats med att det behövs effektiva verktyg för att bekämpa den organiserade brottsligheten och neutralisera brottsvinster. Samtidigt rör det sig om ett tvångsingrepp med potentiellt långtgående konsekvenser för den enskilde. Redan under lagstiftningsarbetet aktualiserades således frågor om det självständiga förverkandets förhållande till skyddet för mänskliga rättigheter och rättssäkerhet.

Självständigt förverkande innebär enligt 36 kap. 5 § BrB att egendom ska förverkas om det är klart mera sannolikt att egendom härrör från brottslig verksamhet än att så inte är fallet. Bestämmelsen uppställer inget krav på att någon samtidigt döms för ett brott. Prövningen är inte heller inriktad på att utreda eller fastställa om något konkret brott har begåtts. Vad som i stället leder till slutsatsen att egendom härrör från brottslig verksamhet är att någon påträffas med tillgångar som inte står i proportion till dennes legitima förvärvskällor eller förmögenhetsförhållanden i övrigt.

Denna uppsats undersöker huruvida självständigt förverkande är förenligt med egendomsskyddet i 2 kap. 15 § regeringsformen (1974:152) (RF) och art. 1 tp. 1 Europakonventionen (EKMR). För att utreda innehållet i gällande rätt och genom analys besvara uppsatsens frågeställning används rättsdogmatisk metod. Uppsatsen utgår således i huvudsak från de vedertagna rättskälorna lag, förarbeten, doktrin samt praxis från svenska domstolar och Europadomstolen. Analysen bygger på att självständigt förverkande diskuteras och kritiserar utifrån reglerna om egendomsskydd och uppsatsens teoretiska ramverk, enligt vilket skyddet för äganderätten som en mänsklig rättighet är ett centralt skyddsintresse. Enligt detta har också staten som en följd av samhällskontraktet i uppgift att skydda medborgarnas egendom. Som en del av frågan huruvida självständigt förverkande är förenligt med egendomsskyddet analyseras förverkandeformen även utifrån Peczeniks teori om rättssäkerhet.

Inledningsvis analyseras självständigt förverkande i förhållande till de materiella rekvisiten i respektive egendomsskyddsregel var för sig. Därvid synliggörs att det inte med full säkerhet går att konstatera huruvida självständigt förverkande alltid är, eller inte är, förenligt med egendomsskyddet i varken RF eller EKMR i det enskilda fallet. 36 kap. 5 § BrB är däremot inte utformad på ett sådant sätt att lagen är direkt oförenlig med 2 kap. 15 § RF. Statens vida handlingsutrymme att avgöra vilka allmänna intressen som är angelägna innebär att det krävs mycket starka motstående skäl i form av betydande skada för den enskilde för att ett enskilt självständigt förverkande ska anses vara oproportionerligt. Självständigt förverkande riskerar dock i större utsträckning att vara oförenligt med egendomsskyddet i EKMR. Förverkandeformen framstår bl.a., mot bakgrund av Europadomstolens praxis, som alltför bred

och långtgående i förhållande till sitt ändamål och följaktligen oproportionerlig.

Slutligen analyseras förverkandeformen också frikopplad från egendoms-skyddsreglernas materiella innehåll i syfte att utreda förenligheten på ett principiellt plan. Här konstateras att lagstiftningen präglas av en strävan efter effektivitet som gått alltför långt, utan att behovet av det självständiga förverkandet tydligt har visats. Detta innebär att staten har brustit i sitt ansvar att skydda individens egendom och värna den enskilde mot övergrepp från det allmänna. Självständigt förverkande är således oförenligt med egendoms-skyddet på ett principiellt plan.

Förord

Så har det slutligen blivit dags att sätta punkt för fyra och ett halvt händelserika och på många sätt fantastiska år. Det har varit en tid av stora förändringar, men också av lärdomar och utveckling. Vældigt få ord tycks passande för att beskriva hur det känns att detta nu närmar sig sitt slut. Den absolut dominerande känslan är dock tacksamhet.

Jag vill därför inledningsvis rikta ett stort tack till alla på fakulteten som jag på något sätt kommit i kontakt med, för ert bidrag till en otroligt bra utbildning. Tack också till mina kursare och vänner i korridoren i Vildanden för alla roliga stunder och fina minnen tillsammans. Jag vill även rikta ett tack till min handledare Karol för dina goda råd och för våra trevliga samtal, som jag värdesatt mycket högt under vårens gång.

Slutligen vill jag också säga tack till min familj för allt stöd och all motivation under tiden som varit. Utan er hade detta inte varit möjligt. Ett särskilt tack vill jag dock ge till dig Cornelia, min sambo och stora kärlek. Din stöttning och uppmuntran när det känts svårt har varit helt avgörande. Jag vill också tacka Minerva, vår katt, för det mysiga sällskapet när jag arbetat hemifrån. Det där med att gå på tangentbordet är något vi får jobba på.

Kungälv, 22 maj 2025

Förkortningar

BrB	Brottsbalk (1962:700)
Barnkonventionen	Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter
Bet.	Betänkande
EKMR/	
Europakonventionen	Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
Dir.	Kommittédirektiv
Ds.	Departementsserien
EU	Europeiska unionen
Europadomstolen	Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna
EU-stadgan	Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna
FörfarandeL	Lag (2024:782) om förfarandet vid förverkande av egendom och åläggande av företagsbot
HD	Högsta domstolen
HFD	Högsta förvaltningsdomstolen
JO	Riksdagens ombudsmän
JuU	Riksdagens justitieutskott
KU	Konstitutionsutskottet
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
RF	Regeringsform (1974:152)
RÅ	Regeringsrättens årsbok
SAF	Svenska Arbetsgivareföreningen
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
SVT	Sveriges Television
UB	Utsökningsbalken

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Den 8 november 2024 infördes ett nytt 36:e kapitel i brottsbalken, samt en ny lag om förfarandet vid förverkande och åläggande av företagsbot. Med den nya lagstiftningen infördes även en ny förverkandeform, självständigt förverkande, i 36 kap. 5 § BrB.¹ Förändringarna i förverkandelagstiftningen har beskrivits som en av de största reformerna inom straffrätten på 60 år,² och motiverades huvudsakligen med hänvisning till behovet av effektiva verktyg för att bekämpa den organiserade brottsligheten. Att komma åt ledande personer i kriminella nätverk har i förarbetena beskrivits som ett särskilt problem med tidigare lagstiftning, eftersom de sällan kan hållas straffrättsligt ansvariga för enskilda brott. Den nya lagen syftar därför till en mer tillgångsinriktad brottsbekämpning.³

Självständigt förverkande innebär enligt 36 kap. 5 § BrB att egendom ska förverkas om det är klart mera sannolikt att den härrör från brottslig verksamhet än att så inte är fallet. Centralt för prövningen är huruvida någon har påträffats med tillgångar som inte står i proportion till personens eller företagets legitima förvärvskällor eller förmögenhetsförhållanden i övrigt. Bevisbördan för detta ligger på åklagaren. Tillgångarna behöver dock inte kunna knytas till ett visst konkret brott, och det krävs inte heller att någon samtidigt döms för ett brott för att självständigt förverkande ska vara möjligt. Frågan prövas i domstol.⁴

Självständigt förverkande har uppmärksamrats brett i media, som återkommande rapporterat om förverkanden av egendom till ett värde av miljontals kronor.⁵ Förverkandeformen har också hyllats som ett efterlängtat verktyg i kampen mot den organiserade brottsligheten.⁶ När staten utövar tvång riskerar dock andra intressen att hamna i kläm, så som upprätthållandet av de grundläggande fri- och rättigheterna. Respekt för sådana rättigheter är centralt i en legitim rättsstat.⁷ Vad beträffar självständigt förverkande höjdes flera kritiska röster i detta avseende redan under lagstiftningsarbetet. Bland annat ifrågasatte Sveriges advokatsamfund huruvida självständigt förverkande är förenligt med egendomsskyddet, och avstyrkte förslaget.⁸ Även JO, som ifrågasatte förslaget ur ett rättssäkerhetsperspektiv samt med hänvisning till den

¹ Se prop. 2023/24:144 s. 1.

² Se SVT, 'Ny lag: Polisen kan ta kriminellas lyxprylar utan brottsmisstanke'.

³ Se prop. 2023/24:144 s. 251-254, 257.

⁴ Ibid. s. 203, 420-423; 4 kap. 1-2 §§ FörfarandeL.

⁵ Se t.ex. SVT, 'Kriminell stockholmare blir av med Rolex-klockor och guld'; Dagens Nyheter, 'Polisen tog prylar för 10 miljoner på en vecka'; Svenska Dagbladet, 'Första fas-tigheten förverkad med stöd av ny lag'.

⁶ Se Svenska Dagbladet, 'Staten har äntligen slutat göra sig dum' (artikel av Neuding).

⁷ Se Peczenik (1995) s. 60-61.

⁸ Se Sveriges advokatsamfund (2022-04-27) s. 1 och 3.

personliga integriteten, avstyrkte förslaget.⁹ Regeringen delade dock inte dessa synpunkter.¹⁰

Förverkande innebär att den som en talan om förverkande riktas mot förlorar rätten till den egendom som förklaras förverkad, varpå den i stället tillfaller staten.¹¹ Liksom Sveriges advokatsamfund påpekade aktualiserar självständigt förverkande följaktligen frågan om förverkandeformens förenlighet med egendomsskyddet. I Sverige skyddas äganderätten genom bl.a. egendomsskyddet i 2 kap. 15 § RF samt i art. 1 tp. 1 EKMR, som gäller som svensk lag sedan 1995.¹² Skyddet är dock inte absolut. Begränsningar kan vara tillåtna bl.a. om de sker i enlighet med det allmännas intresse och är proportionerliga, d.v.s. står i rimlig relation till det intresse som de avser att tillgodose. Åtgärden måste också tillfredsställa rimliga rättssäkerhetskrav.¹³ Det sagda synliggör en möjlig konflikt mellan å ena sidan den konfiskation som självständigt förverkande innebär,¹⁴ å andra sidan egendomsskyddet. Detta arbete antar utifrån egendomsskyddet ett rättighetsperspektiv i förhållande till självständigt förverkande och ämnar undersöka detta förhållande närmare.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att undersöka huruvida självständigt förverkande enligt 36 kap. 5 § BrB är förenligt med egendomsskyddet i 2 kap. 15 § RF samt art. 1 tp. 1 EKMR. För att uppnå syftet analyseras, utifrån lag, förarbeten, praxis och doktrin, hur skyddet för egendom ska förstås och hur förverkandeformen självständigt förverkande är uppbyggd och motiverad. En central del av detta arbete är således att kritiskt granska och analysera förverkandeformen ur ett rättighetsperspektiv, med utgångspunkt i de teorier som presenteras närmare i avsnitt 1.5. Syftet uppnås slutligen genom besvarande av följande frågeställning:

- Är självständigt förverkande förenligt med egendomsskyddet i RF och EKMR?

1.3 Avgränsningar

Inledningsvis bör klargöras att detta arbete behandlar självständigt förverkande i 36 kap. 5 § BrB och dess förhållande till ovan nämnda egendomsskyddsregler. Undantagsvis behandlas även andra förverkandeformer kortfattat i jämförande syfte eller för att sätta självständigt förverkande i sitt rättsliga

⁹ Se Riksdagens ombudsmän (2022-04-27) s. 2-4.

¹⁰ Se t.ex. prop. 2023/24 :144 s. 257.

¹¹ Ibid. s. 202; 36 kap. 28 § BrB.

¹² Se Danelius m.fl. (2023) s. 48; 1 § lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

¹³ Se Danelius m.fl. (2023) s. 65 och 718; Bull & Sterzel s. 88; prop. 1993/94:117 s. 48.

¹⁴ Jfr Bäcklund m.fl., Brottsbalken – En kommentar (2024-11-07, version 25, JUNO) Inledningen till 36 kap under Förverkandeförklaringen – vad den avser och vem den kan riktas mot.

sammanhang. Regler om förverkande inom specialstraffrätten avhandlas dock inte, eftersom detta väsentligen saknar relevans för besvarandet av uppsatsens frågeställning. Detsamma gäller olika internationella överenskomelser rörande förverkande som Sverige tillträtt.¹⁵

Denna uppsats utredande delar kretsar huvudsakligen kring det materiella innehållet i regeln i 36 kap. 5 § BrB respektive egendomsskyddet i RF och EKMR. Detta innebär att en närmare redogörelse för och analys av vissa processuella frågor hamnar utanför syftet med uppsatsen, så som regleringen av utredningen av självständigt förverkande, de åtgärder som får respektive ska vidtas inom ramen för en sådan, handläggningen och prövningen av en talan om självständigt förverkande i domstol samt verkställigheten av en förverkandedom. Det processuella regelverket redovisas endast översiktligt och i de delar som är nödvändiga för att uppnå arbetets syfte. Slutligen behandlas av samma skäl inte heller förfarandet vid och konsekvenserna av en överträdelse av RF och EKMR, så som möjligheten till skadestånd. Frågor om konsekvenserna av och tillvägagångssättet vid normkonflikter, lagprövning och förhållandet i övrigt mellan svensk rätt och EKMR behandlas också endast kortfattat eller inte alls, då dessa frågor inte har någon direkt betydelse för besvarandet av frågeställningen.

Vidare finns det delar av de aktuella reglerna om egendomsskydd samt 36 kap. 5 § BrB som inte har ett sådant samband med kärnan i denna uppsats att de kan ges utrymme. Gällande egendomsskyddet åsyftas framför allt reglerna om ersättning vid ingrepp i äganderätten, allemansrätten och expropriation. Gällande förverkandeformen utesluts väsentligen frågor om lämpligheten av beviskravets utformning, frånvaron av preskriptionsregler, samt företag som förverkandesubjekt från den utredande delen. För att uppsatsen ska vara så kärnfull och sammanhållen som möjligt finns det inte heller möjlighet att gå in på det utsökningsrättsliga området. Följaktligen utelämnas tredje mans perspektiv i förhållande till en utredning eller talan om självständigt förverkande samt tredje mans egendomsskydd.

Som framgår senare i uppsatsen har regeringen och flertalet remissinstanser bedömt att självständigt förverkande, till skillnad från flertalet övriga förverkandeformer, inte utgör särskild rättsverkan av brott.¹⁶ Detta aktualiserar frågor om förverkandeformens rättsform och relation till övriga rättsformer, så som straffet. Vissa grundläggande gränsdragningar vad gäller straff respektive särskild rättsverkan redogörs för i denna uppsats. Däremot faller det utanför arbetets syfte, samt går utöver dess tilltänkta omfång, att gå in på frågan vilken kategori av rättslig figur som självständigt förverkande är eller bör

¹⁵ Se t.ex. Europarådets konvention den 16 maj 2005 om penningtvätt, efterforskning, beslag och förverkande av vinning av brott och om finansiering av terrorism samt Europeiska unionens rads rambeslut den 24 februari 2005 om förverkande av vinning, hjälpmedel och egendom som härrör från brott (2005/212/RIF).

¹⁶ Se avsnitt 3.1 och 4.3.

vara, och vilka konsekvenser detta kan få. Likaledes är frågan om egendomsskyddets förhållande till straff, administrativ sanktion och särskild rättsverkan av brott intressant, men får av samma skäl utredas i en annan uppsats. Uppsatsen behandlar av dessa skäl inte heller frågor om dubbelbestraffning, rätts-säkerhetsgarantierna i art. 6 och 7 EKMR, eller motsvarande regler i RF.¹⁷

Vidare innehåller den nya lagstiftningen inga begränsningar av möjligheten att rikta en talan om självständigt förverkande mot barn.¹⁸ Samtidigt gäller barnkonventionen som svensk lag, vilket innebär att barns rättigheter enligt konventionen ska beaktas vid avvägningar och bedömningar i mål och ärenden som rör barn.¹⁹ De särskilda hänsynstaganden som kan aktualiseras då en talan om självständigt förverkande riktas mot, eller i övrigt kan antas få konsekvenser för, barn redogörs dock inte för i detta arbete, då detta faller utanför dess syfte.

Dagens utformning av regeringsformens egendomsskydd är delvis en produkt av strävan efter att åstadkomma överensstämmelse och precisering av det egendomsskydd som följer av EKMR.²⁰ Det finns således starka skäl för att behandla egendomsskyddet enligt regeringsformen respektive EKMR i samma uppsats. Det bör därför nämnas att även EU-stadgan tillhandahåller ett egendomsskydd. Denna artikel är dock endast tillämplig då en stat tillämpar unionsrätten.²¹ I förhållande till syftet med denna uppsats framstår det som något överflödigt att även redogöra för de EU-rättsliga aspekter som följer av EU-stadgans egendomsskydd, som i stort liknar de egendomsskyddsregler som nämnts ovan. Således behandlas inte EU-rättens egendomsskydd i denna uppsats.

Slutligen utgår analysen väsentligen från de teorier som framgår av avsnitt 1.5. Dessa teorier har valts för att belysa självständigt förverkande ur ett visst perspektiv, varför andra perspektiv i huvudsak faller bort. Ett sådant angränsade och i och för sig mycket relevant perspektiv är brottsbekämpning, vilket innefattar konsekvenserna av olika former av statligt tvång samt hur sådan maktutövning legitimeras. Som framgår i avsnitt 4.1 går det i detta sammanhang inte att helt utelämna dylika aspekter vid bedömningen av förverkandeformens förenlighet med egendomsskyddet, eftersom införandet av självständigt förverkande till stor del motiverats med hänvisning till dess presumtiva

¹⁷ Jfr SOU 2021:100 s. 295 och Danelius (2023) s. 63, 181-182. Här behandlas de s.k. Engel-kriterierna i relation till frågan om straff och straffrättsligt förfarande. Europarådet har i en rapport ("Fighting organised crime by facilitating the confiscation of illegal assets", Doc. 14516, den 26 mars 2018, s. 12). uttalat att "civilrättsligt förverkande" eller förverkandeformer som inte förutsätter fällande dom inte har sådan karaktär att de särskilt strikta kraven som följer av art. 6 EKMR gällande t.ex. beviskravet är tillämpliga.

¹⁸ Se prop. 2023/24:144 s. 263-264.

¹⁹ Se 1 § lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter; prop. 2017/18:186 s. 74.

²⁰ Se prop. 1993/94:117 s. 14-15.

²¹ Se art. 17 och 51.1 EU-stadgan.

brottsbekämpande effekter. Denna uppsats utforskar dock inte brottsbekämpning på självständig basis.

1.4 Metod och material

För att uppnå uppsatsens syfte tillämpas den rättsdogmatiska metoden. I den rättsvetenskapliga litteraturen beskrivs kärnan i denna metod på ett relativt likartat sätt: den syftar till att beskriva, eller rekonstruera, innehållet i gällande rätt utifrån de allmänt accepterade rättskällorna.²² Dessa rättskällor pekas ut inom rättskälleläran, som även behandlar bl.a. källornas hierarki och principer för tolkning. Traditionellt anses gällande rätt kunna fastställas utifrån rättskällorna lag, förarbeten, prejudikat, sedvänja och doktrin.²³

Detta arbete sträcker sig emellertid något längre än till att endast konstatera innehållet i gällande rätt. I vissa delar analyseras rätten och granskas därvid kritiskt, t.ex. för att synliggöra intresse motsättningar eller i övrigt problematisera gällande rätt. Det bör därför påpekas att det i doktrinen råder skiljaktiga meningar gällande den rättsdogmatiska metodens omfattning. Exempelvis beskriver Claes Sandgren rättsdogmatiken som i flera avseenden begränsad, då han menar att den inte med någon större precision kan uttala sig om effekterna av gällande rätt, eller huruvida en regel uppnår sitt syfte. Sandgren hänför i stället analys och kritik av rätten till den rättsanalytiska metoden.²⁴ Jan Kleineman däremot, menar att rättsdogmatisk metod kan användas för att kritisera rättsläget och föra resonemang *de lege ferenda*.²⁵ Det ska således klargöras att det är den tolkning av den rättsdogmatiska metoden som framförts av Kleineman som tillämpas i denna uppsats för att besvara frågeställningen och uppnå syftet. I uppsatsen kritiserar och granskas gällande rätt. Det huvudsakliga ändamålet med arbetet är dock inte att föra en diskussion *de lege ferenda*, utan att genom argumentation utifrån rättskällorna dra vissa slutsatser om rättens innehåll. Jag menar att detta rymms inom den rättsdogmatiska metod som Kleineman förespråkar.

Gällande arbetssättet i denna uppsats i förhållande till reglerna om egendomsskydd kan följande sägas. Mot bakgrund av att egendomsskyddet i regeringsformen delvis utformats i syfte att precisera det i EKMR,²⁶ vore det kanske naturligt att behandla dessa regler som "ett" egendomsskydd. Detta tillvägagångssätt används dock inte, för vilket det finns ett antal skäl. Visserligen är reglerna i delar mycket lika varandra sett till sin ordalydelse, men det rör sig alltså om två separata regler. Huruvida 2 kap. 15 § RF ger ett lika gott skydd för äganderätten som EKMR är också något som tidigare diskuterats i doktrinen, vilket är intressant mot bakgrund av att EKMR är avsedd att vara ett

²² Se Kleineman (2018) s. 21; Sandgren (2021) s. 51.

²³ Se Sandgren (2021) s. 47.

²⁴ Ibid. s. 52-54.

²⁵ Se Kleineman (2018) s. 24.

²⁶ Se prop. 1993/94:117 s. 1, 48.

”minimiskydd”.²⁷ Dessa faktorer motiverar enligt mig att denna uppsats huvudsakligen behandlar respektive lagrum separat. Att regeringen i prop. 2023/24:144 inte uttryckligen resonerat kring förhållandet mellan självständigt förverkande och egendomsskyddet i 2 kap. 15 § RF innebär också att det i detta avseende finns en otydlighet som denna uppsats, genom att behandla reglerna separat, kan avhjälpa.²⁸ Det finns således ett värde i detta tillvägagångssätt.

I arbetet med att samla in relevant material till denna uppsats har rättsdatabasen JUNO varit till stor hjälp för att hitta rättsfall från svenska domstolar och förarbeten. Databasen innehåller även en samling lagkommentarer från bl.a. Norstedts Juridik som med sin goda vana att utförligt hänvisa till källor varit mycket behjälplig i att hitta relevanta förarbeten och litteratur. För att söka fram rättsvetenskapliga artiklar och doktrin har också andra tjänster så som Artikelsök och Libris kommit att användas i stor omfattning, liksom bibliotekens egna söktjänster. En stor del av uppsatsen bygger även på inhämtandet av rättsfall och beslut från Europadomstolen. I denna del har databasen HUDOC använts.

Frågeställningen i avsnitt 1.2 utgår från att det vid en första läsning av aktuella lagrum inte står klart huruvida självständigt förverkande är förenligt med egendomsskyddet eller ej. Följaktligen behöver innebörden av respektive lagrum utredas var för sig, innan förverkandeformen kan ses i ljuset av just egendomsskyddet. En naturlig del av uppsatsens utredande delar är därför brukandet av lag för att redogöra för gällande rätt. I syfte att närmare förstå rätten används även förarbeten frekvent. Som nämnts ovan anses förarbeten traditionellt vara en av beståndsdelarna i rättskälleläran, och anses ibland ha formell auktoritet eller i vart fall högre auktoritet än ett genomsnittligt uttalande i doktrinen.²⁹ Förarbeten är i min mening en god källa för förståelse av hur lagstiftaren avsett att den aktuella lagstiftningen ska förstås, och ger en inblick i lagens avsedda syften. Vad gäller självständigt förverkande är förarbeten i stort sett även, som närmare framgår av avsnitt 1.6, den enda källan till en god förståelse för rekvisitens tolkning. I denna del har prop. 2023/24:144 *En ny förverkandelagstiftning* samt utredningen SOU 2021:100 *Ny förverkandelagstiftning* varit av avgörande betydelse för arbetet. Vad gäller regeringsformens rättighetsskydd och förhållandet till Europakonventionen har även förarbeten som prop. 1993/94:117 *Inkorporering av Europakonventionen och andra fri- och rättighetsfrågor* använts flitigt.

För kunskap om lagens tillämpning och tolkning används utöver förarbeten även praxis från Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen. Avgöranden från dessa instanser anses ha formell auktoritet.³⁰ Vad gäller

²⁷ Se Cameron (2018) s. 148, 203.

²⁸ Jfr. prop. 2023/24:144 s. 267-269.

²⁹ Se Kleineman (2018) s. 28.

³⁰ Ibid. s. 28.

förståelsen för egendomsskyddet i Europakonventionen, som gäller som lag i Sverige,³¹ används också ett stort antal rättsfall från Europadomstolen. Domstolen är behörig vad gäller tolkningen och tillämpningen av konventionen och dess protokoll, och domstolens domar är bindande för staterna.³²

Rättsvetenskaplig litteratur, eller doktrin, används också i omfattande utsträckning i uppsatsen. Doktrinen kan sägas vara en rättskälla som *får* åberopas som auktoritetsskäl i juridisk argumentation. Dess uppgift är till stor del att systematisera och tolka gällande rätt, samt framställa rättsordningen som ett sammanhängande normsystem. Doktrinen har förmåga att övertyga genom kraften i de argument som framförs, men även andra faktorer kan ha betydelse, så som författarens anseende och skicklighet.³³ I uppsatsen används doktrinen för att bidra med förståelse för, och tillföra olika perspektiv på, gällande rätt. Gustaf Almkvists bok ”Förverkande av egendom” har härvid använts flitigt för att utreda förverkandesanktionens grunder. Boken är en utförlig undersökning av förverkandeinstitutet och författaren har i arbetet med boken rådgivits av bl.a. straffrättsprofessorerna Nils Jareborg och Magnus Ulväng.³⁴ Almkvist kom senare även att vara expert i 2020 års förverkandeutredning.³⁵ Boken är av dessa skäl, samt på grund av Almkvists uppenbara expertis inom området, enligt min mening en god källa till kunskap för detta arbete. Detsamma gäller Thomas Bulls och Fredrik Sterzels kommentar till regeringsformen. Danelius, Bulls och Camerons massiva verk ”Mänskliga rättigheter i europeisk praxis” med sin omfattande sammanställning av avgöranden från Europadomstolen samt kommentarer till EKMR har också varit ett värdefullt verktyg i detta arbete – framför allt vad gäller att hitta relevant rättspraxis.

Uppsatsens andra kapitel bygger till stor del på olika uppsatser från antologin ”Äganderätt och egendomsskydd: Centrala frågor i alla samhällssystem”, som är utgiven av Svenska arbetsgivareföreningen.³⁶ Här har fr.a. texterna av Stig Strömholm och Gustaf Petrén, båda rättslärda och tidigare forskare vid Uppsala universitet, varit mycket värdefulla vad gäller de filosofiska och idéhistoriska perspektiven. Detsamma gäller uppsatsen av juristen Ulf Brunfelter.³⁷

1.5 Teoretisk bakgrund

³¹ Se 1 § lag (1994 :1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna.

³² Se art. 32.1 och 46.1 EKMR.

³³ Se Peczneik (1995) s. 260-262; Kleinman (2018) s. 28.

³⁴ Se Almkvist (2014) s. 5.

³⁵ Se SOU 2021:100 s. 3.

³⁶ Se inledning och baksida på ”Äganderätt och egendomsskydd: Centrala frågor i alla samhällssystem”.

³⁷ Se SOU 1994:40 del A s. 3. Brunfelter var t.ex. ledamot av Fri- och rättighetskommittén som tillsattes 1991.

Begreppet ”rättighet” har en central ställning inom juridiken, men kan samtidigt användas för att tala om olika företeelser.³⁸ Det används också frekvent i detta arbete, som i sina analytiska delar antar ett rättighetsperspektiv i förhållande till självständigt förverkande, med fokus på egendomsskyddet. För att tydliggöra uppsatsens premisser och ramverk ska det inledningsvis klargöras på vilket sätt rättighetsbegreppet används i detta arbete, och varför rättigheterna i fråga är av någon betydelse.

Ett sätt att tala om rättigheter är i form av mänskliga rättigheter. Detta är ett samlingsbegrepp för sådana rättigheter som i grund och botten anses tillkomma varje individ enbart i dennes egenskap av att vara människa.³⁹ Rättigheterna tillkommer således människor, samt i relevanta fall juridiska personer, medan det åligger staten att säkerställa att dessa kan åtnjutas.⁴⁰ Rättighetsskyddet gäller därmed gentemot det allmänna, och innebär att staten är bunden och begränsad av de rättigheter som det omfattar.⁴¹

Mänskliga rättigheter kommer till uttryck i grundlagar och internationella överenskommelser.⁴² Rättighetsdeklarationer kom fr.a. att växa fram under upplysningstiden mot bakgrund av medborgarnas försök att begränsa och tygla den absoluta kungamakten, och anses även i modern tid vara resultatet av strävan efter att skydda individer från övergrepp från det allmänna.⁴³ Samtidigt har dylika rättighetsförklaringar av många också betraktats som ett skydd mot politiskt förtryck samt som syftandes till att förhindra människors ekonomiska utarmning.⁴⁴ De mänskliga rättigheterna är alltså en viktig faktor för att säkerställa att individer inte utsätts för kränkningar av vissa slag. Institutionella garantier för upprätthållandet av grundläggande mänskliga rättigheter kan beskrivas som en nödvändig förutsättning i en rättsstat, och ett kännetecknande värde för en demokrati, vilket är en grundläggande teoretisk utgångspunkt för denna uppsats.⁴⁵

Det bör förtydligas att det ibland förekommer olika sätt att tala om och indela olika mänskliga rättigheter. Förekommande begrepp är t.ex. medborgerliga och politiska rättigheter, ekonomiska, kulturella och sociala rättigheter eller kollektiva grupprättigheter. Ibland förekommer även benämningar som de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna.⁴⁶ I denna uppsats används dock huvudsakligen begreppet mänskliga rättigheter eller

³⁸ Se Adestam (2019) s. 273.

³⁹ Se Nowak (2019) s. 325.

⁴⁰ Ibid. s. 330-331; Bull & Sterzel s. 60.

⁴¹ Se Bull & Sterzel (2023) s. 60.

⁴² Se SOU 1972:15 s. 75.

⁴³ Se Roth (2023) s. 23; SOU 1972:15 s. 75.

⁴⁴ Roth (2023) s. 23, 27.

⁴⁵ Se Peczenik (1995) s. 538-539.

⁴⁶ Se Nowak (2019) s. 331-334, 343-346.

grundläggande mänskliga rättigheter för att tala om dylika rättigheter i ett större sammanhang. Någon särskild avgränsning är inte avsedd.

Den för detta arbetet mest centrala mänskliga rättigheten är egendomsskyddet. Skydd för äganderätten angås vara av grundläggande betydelse redan vid artikuleringen av rättighetsideologin i samband med revolutionerna i USA och Frankrike.⁴⁷ Som framgått tar egendomsskyddet plats i rättighetskataloger än idag och kan sägas vara en nödvändighet i en demokrati, eftersom det stärker medborgarnas ställning gentemot staten och därmed är en garant mot diktatur.⁴⁸ Skyddet för äganderätten åstadkommer även en tryggad sfär för individens handlande samt skyddar den personliga friheten, vilket i sin tur främjar välbefinnande och ytterst gynnar hela samhället⁴⁹. En utgångspunkt för denna uppsats är mot bakgrund av detta att ett långtgående egendomsskydd och dess upprätthållande är av grundläggande betydelse för såväl enskilda som samhället som helhet.⁵⁰

I tillägg till detta kommer ytterligare ett synsätt gällande egendomsskyddet som rättighet att ingå i uppsatsens teoretiska ramverk. Detta synsätt utgörs av utvalda delar av den av John Locke förespråkade kontraktsteorin. Locke ansåg visserligen att äganderätten existerande redan före samhällenas uppkomst, i det s.k. naturtillståndet, men förespråkade att samhället, som vilar på ett frivilligt kontrakt medborgare emellan, har till uppgift att skydda deras egendom. Om samhället underlåter detta, har medborgarna rätt att upphäva samhällskontraktet och utse ett nytt styre. Han såg följaktligen äganderätten som det centrala rättsinstitutet varpå samhället vilar och finner sitt berättigande.⁵¹ Denna teori kommer med viss modifikation att tillämpas i denna uppsats analytiska delar, då jag anser att teorin anlägger ett intressant övergripande perspektiv på frågan om äganderätten och dess skydd. Diskussioner om naturtillståndet kan dock inte anses tillföra uppsatsen några relevanta perspektiv av större värde, varför detta inte är en del av det teoretiska ramverket. Detsamma gäller Lockes syn på äganderätten som det centrala rättsinstitutet, eftersom jag anser att det finns andra mycket viktiga rättigheter. Lockes teori modifieras därför till att huvudsakligen innebära att äganderätten är ett mycket viktigt rättsinstitut, och att staten till följd av samhällskontraktet har till uppgift att skydda medborgarnas egendom. Styrets legitimitet kan ifrågasättas om denna uppgift misslyckas.

Nära sammanhängande med det hitintills anförda är också frågan om rättssäkerhet. Huruvida en begränsning av egendomsskyddet är tillåten eller ej är i viss mån, vilket antytts i avsnitt 1.1, beroende av en rättssäkerhetsbedömning.⁵² Det är därför relevant att i uppsatsens analytiska delar resonera om

⁴⁷ Se Rosas (1981) s. 2.

⁴⁸ Se Algotsson (2001) s. 11.

⁴⁹ Se Brunfelter (1985) s. 112-113.

⁵⁰ Jfr SOU 2025:2 s. 297.

⁵¹ Se Strömholm (1985) s. 12-14.

⁵² Se även prop. 1993/94:117 s. 48; James m.fl. mot Förenade kungariket p. 67.

rättssäkerhetsaspekter av det självständiga förverkandet i linje med Aleksander Peczeniks teori om rättssäkerhet, som nu ska redovisas.

Begreppet rättssäkerhet är mångtydigt och kan anspela på olika saker. I regeringsformen används det exempelvis som ett paraplybegrepp innefattande t.ex. rättstillgänglighet och förutsebarhet.⁵³ Inledningsvis kan begreppet dock indelas i en formell och en materiell del. Med formell rättssäkerhet menas, enligt Peczenik, att statens maktutövning i hög grad följer rättsreglerna och på så vis är förutsebar. Denna förutsebarhet främjas av faktorer som exakthet, generalitet och långsam förändringstakt. Förutsebarheten är viktig då den tillförsäkrar medborgarna ett skydd mot godtycklig maktutövning, vilket är väsentligt i en rättsstat och en demokrati.⁵⁴ Materiell rättssäkerhet, i sin tur, är enligt Peczenik resultatet av en sammanvägning av formell rättssäkerhet och vissa andra värden, så som respekt för mänskliga och medborgerliga fri- och rättigheter. Andra sådana värden, som Peczenik kallar ”rättssäkerhetsgarantier”, är bl.a. förbud mot retroaktiv lag, rätt till domstolsprövning av tvångsåtgärder, generell lagstiftning, krav på full bevisning samt ingripande endast med stöd av klar och tydlig lag. Peczenik beskriver materiell rättssäkerhet som en förutsättning i en legitim rättsstat.⁵⁵

1.6 Forskningsläget

Då självständigt förverkande är en tämligen ny företeelse i svensk rätt saknas forskningsinriktat material på detta område, gällande såväl förverkandeformen i sig som dess förhållande till mänskliga rättigheter. Även förhållandet mellan förverkande generellt och egendomsskyddet tycks vara relativt outforskat i modern tid. I brist på forskning bygger denna uppsats till stor del på förarbeten samt rättsfall från Europadomstolen som rör liknande former av förverkande. Detta tomrum torde ytterligare belysa aktualiteten av ämnet och innebär att uppsatsen kan bidra till att fylla ett rättsvetenskapligt vakuum.

Fastän den specifika sanktion som är föremål för denna uppsats är orörd av forskningen, kan detsamma inte sägas för förverkandeinstitutet generellt. Gustaf Almkvist har som framgått skrivit boken *Förverkande av egendom*, vari han utförligt undersöker bl.a. förverkandesanktionen i sig, de olika förverkandeformerna och förhållandet mellan förverkande och straff. Verket används i denna uppsats för att beskriva förverkandesanktionens grunder. Eftersom utvidgat förverkande till stora delar liknar det självständiga förverkandet⁵⁶ används Almkvists redogörelse för och diskussion kring utvidgat förverkande i jämförande syfte, för att i någon mån fylla det forskningsmässiga tomrum som är självständigt förverkande.

⁵³ Se Frändberg (2019) s. 27.

⁵⁴ Se Peczenik (1995) s. 51, 61, 89-90.

⁵⁵ Ibid. s. 60-61, 90 och 94

⁵⁶ Se prop. 2023/24:144 s. 325, 241.

Vad gäller egendomsskyddet i sig är detta dock betydligt mer väl undersökt i doktrinen, såväl 2 kap. 15 § RF som art. 1 tp. 1 EKMR. Här finns en omfattande samling artiklar och djupgående litteratur. Mycket av materialet utgår dock från ett fastighetsrättsligt perspektiv, vilket möjligen kan förklaras av att det svenska egendomsskyddet länge endast rörde expropriation.⁵⁷

Framtiden lär medföra ett inflöde av ny kunskap om självständigt förverkande. Regeringen gav den 19 december 2024 i uppdrag åt en särskild utredare att bl.a. följa tillämpningen av den nya lagstiftningen, redovisa sina iakttagelser och lämna förslag på eventuella författningsändringar. Utredningsuppdraget förväntas vara klart i december 2025.⁵⁸ Möjligen kan utredningens resultat komma att markera startskottet för vidare forskning på området.

1.7 Disposition

Uppsatsen inleds med *kapitel 1*, som syftar till att ge läsaren en introduktion till och överblick av ämnet, samt belysa den problematik som arbetet avser undersöka. I kapitlet presenteras även uppsatsens syfte och frågeställning, de avgränsningar som gjorts, val av metod och material, forskningsläget samt huvuddragen i det teoretiska ramverk som ligger till grund för den senare analysen.

Kapitel 2 redogör för egendomsskyddet som mänsklig rättighet på ett övergripande och principiellt plan, samt egendomsskyddets funktioner. Avsikten är dock inte att här avhandla den materiella regleringen av egendomsskyddet, vilket sker i *kapitel 5*. Syftet är i stället att ytterligare utveckla det teoretiska ramverket för den principiella analysen i *avsnitt 6.3*, samt att ge läsaren en förståelse för förhållandet mellan egendomsskyddet i regeringsformen och motsvarande skydd i EKMR genom en redogörelse för dess framväxt.

Kapitel 3 ger sedan läsaren en översikt av förverkandesanktionen, i syfte att placera det självständiga förverkandet i sitt rättsliga sammanhang. Följaktligen redogörs efter en kortfattad inledning för förverkande som särskild rättsverkan, skillnaden mellan sak- och värdetförverkande och förverkandesanktionens syfte. Slutligen ges en översikt av förverkandelagstiftningen i 36 kap. BrB. Kapitlet ger en för analysen nödvändig kunskap om lagstiftningen i förhållande till egendomsskyddsreglernas rekvisit. Samma syfte tillgodoses också genom *kapitel 4*, som behandlar förverkandeformen självständigt förverkande närmare genom en redogörelse för dess specifika syften, innebörden av de olika rekvisiten samt kortfattat den processuella ramen. Kapitlet redogör också för reglerna om från vem egendom kan förverkas och vad som sagts i förarbetena om det självständiga förverkandets förenlighet med egendomsskyddet. Med den fördjupade kunskapen om självständigt förverkande i ryggen redogör *kapitel 5* för det materiella innehållet i 2 kap. 15 § RF respektive

⁵⁷ Se avsnitt 2.4.

⁵⁸ Se dir. 2024:122 s. 1, 4, 10.

art. 1 tp. 1 EKMR, vilket är ett nödvändigt steg för att besvara uppsatsens frågeställning.

I *kapitel 6* besvaras uppsatsens frågeställning genom en övergripande analys av vad som framkommit i de utredande delarna. Som framgår är alltså den huvudsakliga analysen samlad till detta kapitel. I förekommande fall kommenteras och analyseras dock vissa frågor kortfattat redan i uppsatsens utredande delar. I tidigare versioner av denna uppsats har också delanalyser förekommit. Detta tillvägagångssätt framstod dock som något fragmentariskt på grund av den separation av de två egendomsskyddsreglerna som uppsatsen upprätthåller.⁵⁹ Som kommer att framgå innebär prövningen av en åtgärds förenlighet med egendomsskyddet en tämligen komplicerad analys, där många olika faktorer som inte sällan är sammankopplade på ett eller annat sätt måste beaktas. Den samlade analysen i kapitel 6 bidrar således till att behovet av upprepning i någon mån minskar, och att förståelsen för helheten ökar.

Uppsatsen avslutas med *kapitel 7*, där de centrala delarna av analysen lyfts och några avslutande principiella synpunkter förs fram. Avsikten med kapitlet är att tydliggöra kärnan i analysen och återknyta till arbetets inledande frågeställning.

⁵⁹ Denna separation motiveras och beskrivs i avsnitt 1.4.

2 Egendomsskyddet

Äganderätten kan beskrivas som summan av ägarens möjligheter att förfoga över sin egendom.⁶⁰ Den har en central roll som samhällelig organisationsprincip, och kan sägas vara en så grundläggande rättsteknisk basprincip att den stundom tas för given.⁶¹ Samtidigt är den enskilda äganderätten en av marknadsekonomens grundvalar, och utgör i denna egenskap en del av det liberala kulturarvet.⁶² Synen på äganderättens grunder, omfattning och skydd har dock växlat genom historien och präglats av spänningar mellan olika synsätt.⁶³

Detta kapitel syftar till att öka förståelsen för egendomsskyddets rättfärdigande, syften och funktion. Det går således längre än att endast konstatera att egendomsskyddet är av någon betydelse, vilket framgått av fr.a. avsnitt 1.5. Kunskapen ligger sedan till grund för analysen i fr.a. kapitel 6.3. Följaktligen undersöks i avsnitt 2.1 de idéhistoriska och filosofiska grunderna för den enskilda äganderätten, samt dess motivering och rättsliga skydd. Därefter redogörs i avsnitt 2.2 för egendomsskyddet som funktionsbegrepp. Slutligen sägs i avsnitt 2.3 något kort om egendomsskyddets utveckling i svensk rätt i relation till EKMR.

2.1 Idéhistorisk och filosofisk bakgrund

I den grekisk-romerska antika världen dominerades synen på ägande av naturrättsliga uppfattningar.⁶⁴ Med detta avses tron på att det existerar absoluta rättigheter som är naturliga och universellt giltiga för alla människor just därför att de är människor. Den naturliga rätten står följaktligen över den *positiva* rätt som kan härledas från staten.⁶⁵ Exempelvis ska romarna i allmänhet ha betraktat äganderätten som en del av skapelsens naturliga rättsordning.⁶⁶

Den naturrättsliga synen på äganderätten återkom under medeltiden och förespråkades av bl.a. Thomas av Aquino, som skiljde mellan en primär naturrätt före syndafallet och en sekundär, gudomligt instiftad naturrätt för den fallna människan. Äganderätten hänfördes vanligen till den senare. Dessa föreställningar kom att bli dominerande i Europa fram till 1600-talet, då den rationalistiska naturrätten fick sitt genombrott. Hugo Grotius nyanserade vid denna tid synen på äganderätten och menade människorna frivilligt införde äganderätten för att undvika inre konflikter. Liknande tankar återkom hos Samuel von Pufendorf, som såg äganderätten som ett resultat av mänskliga

⁶⁰ Se Petré (1985) s. 100.

⁶¹ Se Strömholm (1985) s. 7, 15-16.

⁶² Se Brunfelter (1986) s. 12.

⁶³ Se Petré (1985) s. 95.

⁶⁴ Se Strömholm (1985) s. 9-10.

⁶⁵ Se Nowak (2019) s. 326-327; Dahlman (2010) s. 103.

⁶⁶ Se Strömholm (1985) s. 8-9.

överenskommelser, snarare än av gudomlig ordning. Dessa överenskommelser kunde vara antingen uttryckliga eller underförstådda.⁶⁷

En teori om äganderätt och egendomsskydd som fick mycket stor spridning var den som förespråkades av John Locke, en föregångare inom engelsk liberalism.⁶⁸ Denna har redogjorts för i avsnitt 1.5. Lockes teoribildning gjorde avtryck i de borgerliga revolutionernas rättighetsförklaringar under 1700-talet. Virginias rättighetsförklaring 1776 placerade rätten till egendom bland de främsta mänskliga rättigheterna, tillsammans med rätten till liv och frihet. Likaså fastslogs äganderättens okränkbarhet i Frankrike 1789 samt i USAs federala rättighetsförklaring som en reaktion mot de tidigare samhällsordningarnas godtyckliga inskränkningar.⁶⁹

Liknande rättighetsförklaringar förekom under hela 1800-talet. Som en följd av socialistisk kritik kom dessa stadganden dock med tiden att ta sig alltmer nyanserade och försiktiga uttryck, exempelvis genom att lagen lämnade rum för undantag med hänvisning till allmänhetens bästa.⁷⁰ Den äldre naturrättsliga synen på äganderättens grunder kritiserades också under 1900-talet hårt av rättspositivistister, enligt vilka äganderätten enbart är ett mått på de befogenheter som lagstiftaren ger åt sina medborgare. Kritiken medförde en sekularisering av äganderättsbegreppet som idag torde vara allmänt accepterad.⁷¹

Enligt den liberalistiskt influerade äganderättsskolan, som påverkat synen på äganderätten och egendomsskyddet under 1900-talet, syftar den enskilda äganderätten till att åstadkomma en tryggad sfär för den enskilde individens handlande. Skolan betonar också personlig frihet och enskilt ägande som grundläggande för välbefinnande och individens självförverkligande, och därigenom det gemensamma bästa. Egendomsskyddet anses enligt denna uppfattning erbjuda ekonomisk trygghet genom individuell kontroll över resurser som för den enskilde är tryggade, utan att individen behöver förlita sig på t.ex. myndighetsprövning, samt med utrymme för anpassning efter skilda behov.⁷²

2.2 Egendomsskyddet som funktionsbegrepp

En som tog sig an uppgiften att modernisera egendomsskyddets försvar var Ulf Brunfelter.⁷³ Brunfelter ansåg att skyddet kan motiveras utifrån profant formulerade behov och principer, där det endast fullgör rent praktiska funktioner, och att det således kan användas som ett funktionsbegrepp. En för Brunfelter central utgångspunkt var att egendomsskyddet inte är ett

⁶⁷ Se Pufendorf (1688) s. 535-537.

⁶⁸ Se Strömholm (1985) s. 12-14.

⁶⁹ Ibid. s. 14-15.

⁷⁰ Ibid. s. 15.

⁷¹ Se Brunfelter (1985) s. 111.

⁷² Ibid. s. 112-113.

⁷³ Ibid. s. 111-112.

instrument för att fixera en rådande egendomsfördelning, utan att staten tvärtom har goda möjligheter att genom lagstiftning förändra betingelserna för hur egendom får användas och fördelas. Följaktligen går egendomsskyddet med detta synsätt ut på att tillhandahålla vissa principer för förändringsmekanismerna, som måste upprätthållas för att undvika godtyckliga och diskriminerande konsekvenser. Principerna kan huvudsakligen ses som krav på en viss kvalitet hos lagstiftningen, samt krav på hänsyn till de praktiska konsekvenserna för den enskilde när lagen tillämpas.⁷⁴

Två inledande funktioner vid förändringar i egendomsordningen som enligt Brunfelter kan tillskrivas egendomsskyddet är ett likabehandlingskrav samt ett skydd mot godtycke. Dessa kan härledas från exempelvis art. 14 EKMR, som uttrycker en likabehandlingsprincip och innebär ett skydd mot godtycke vid staternas hantering av egendomsskyddsfrågor. Brunfelter ansåg att det är rimligt att medborgare skyddas på ett sådant sätt att de kan använda sin egendom på samma sätt som normalt tillåts i samhället för det stora flertalet medborgare vid samma tidpunkt. Nödvändiga avvikelser från detta handlingsmönster aktualiserar ofta skäl till hänsynstagande, genom exempelvis ett ersättningskydd. Funktionen ”skydd mot godtycke” kan också härledas från kravet att av statsmakten framkallade förändringar i egendomsordningen ska ske med stöd av lag. Principen finns även den i EKMR och utgör en princip för förändringsmekanismerna.⁷⁵

Ytterligare en funktion hos egendomsskyddet är att, genom exempelvis rätten till ersättning vid expropriation, skydda medborgarna mot politiska risker och därigenom fungera som ett slags försäkringssystem. Den som drabbas av en ofrivillig ägarväxling kompenseras genom ersättning. Slutligen är det en hos egendomsskyddet central funktion att upprätthålla en förnuftig intresseavvägning vid samhällsintervention.⁷⁶

2.3 Egendomsskyddets framväxt för svenskt vidkommande

Rättighetskatalogen i 2 kap. RF är tämligen ung. 1809 års RF saknade en egentlig rättighetskatalog och innehöll endast ett vagt stadgande om skyddet för äganderätten.⁷⁷ Detta betraktades som oklart till sin innebörd och ansågs inte erbjuda något reellt åberopbart skydd i rättslig mening.⁷⁸

Europakonventionen undertecknades år 1950, men innehöll på grund av oenighet ingen bestämmelse om skydd för äganderätten. En sådan bestämmelse togs i stället in i konventionens första tilläggsprotokoll år 1952.⁷⁹ Sverige

⁷⁴ Se Brunfelter (1986) s. 88-90.

⁷⁵ Ibid. s. 88-90.

⁷⁶ Ibid. 89-90.

⁷⁷ Se Petrén (1985) s. 94-95.

⁷⁸ Se prop. 1973:90 s. 192; Petrén (1985) s. 95.

⁷⁹ Se Danelius (2023) s. 17, 695; Algotsson (2001) s. 48.

ratificerade konventionen 1953, men inkorporerade inte denna i svensk rätt direkt. Konventionen ansågs följaktligen inte direkt tillämplig på ett nationellt plan. Rätten skulle i stället, enligt de principer som utvecklades, så långt som möjligt tolkas i överensstämmelse med Europakonventionen.⁸⁰

Regler till skydd för äganderätten hade alltså fram till mitten av 1900-talet vuxit fram utan direkt stöd av en grundlagsregel.⁸¹ När ett förslag till en ny regeringsform sedermera utreddes, ansågs det lämpligt att ge egendomsskyddet konstitutionell förankring.⁸² Egendomsskyddet i fråga var vid införandet av 1974 års regeringsform endast utformat som en bestämmelse om ersättning vid expropriation eller annat sådant förfogande, och fanns i 8 kap. 1 § fjärde stycket RF.⁸³ Skyddet var sammanfattningsvis mycket svagt.⁸⁴ Bestämmelsen flyttades till 2 kap. 18 § RF i och med fri- och rättighetsreformen 1976, men lämnades i övrigt i stort sett oförändrad.⁸⁵ Ytterligare ändringar gjordes 1979 så att ersättning skulle lämnas ”för förlusten”.⁸⁶

Frågan om det konstitutionella egendomsskyddet debatterades livligt i Sverige under 1900-talets sista årtionden.⁸⁷ Mot bakgrund av EKMR:s inkorporering i svensk rätt, ändrades således egendomsskyddet återigen år 1995. Syftet var att, mot bakgrund av EKMR, låta egendomsskyddet komma till tydligare uttryck än tidigare, samt att åstadkomma en precisering av det skydd som fanns i EKMR.⁸⁸ Den nya regeln utvidgades bl.a. genom att grundlagsskyddet nu omfattade även inskränkningar i användningen av mark eller byggnad. Samtidigt uppställdes ett krav på att tvångsöverföringar och rådighetsinskränkningar, för att vara tillåtna, ska tillgodose angelägna allmänna intressen. Vidare utökades även rätten till ersättning, och allemansrätten stadgades i paragrafens fjärde stycke.⁸⁹ Sin nuvarande lydelse fick bestämmelsen 2010, då den flyttades till 2 kap. 15 § RF. Ändringarna innebar också ett tydliggörande av principen om full ersättning vid expropriation eller annat sådant förfogande. Samtidigt infördes ett nytt tredje stycke angående rätten till ersättning vid vissa rådighetsinskränkningar.⁹⁰

Avslutningsvis kan följande lyftas fram. Dagens reglering av egendomsskyddet, liksom rättighetskatalogen över lag, är i hög grad en produkt av politiska kompromisser. Å ena sidan har stått de som förespråkat marknadsekonomiska aspekter, och följaktligen också en stark konstitutionell förankring av egendomsskyddet. Å andra sidan har stått fr.a. de socialistiskt sinnade politikerna,

⁸⁰ Se Danelius (2023) s. 46.

⁸¹ Se prop. 1993/94:117 s. 14.

⁸² Se SOU 1972:15 s. 199; prop. 1973:90 s. 193-194

⁸³ Se SOU 2025:2 s. 270; prop. 1973:90 s. 7 ; KU 1973:26 s. 52.

⁸⁴ Se Algotsson (2001) s. 36-37.

⁸⁵ Se prop. 1975/76:209 s. 9, 124.

⁸⁶ Se prop. 1978/79:195 s. 6, 57.

⁸⁷ Se Algotsson (2001) s. 9, 15, 19-20, 28-29.

⁸⁸ Se Danelius (2023) s. 48; prop. 1993/94:117 s. 1, 14-15.

⁸⁹ Se prop. 1993/94:117 s. 3-4, 13, 15-19; SOU 2025:2 s. 271.

⁹⁰ Se prop. 2009/10:80 s. 13, 165

för vilka egendomsskyddet ansetts vara ett potentiellt hinder på vägen mot genomförande av program som förutsätter begränsningar av den enskilda äganderätten.⁹¹ Möjligen kan resultatet av den utredning som genomfördes av 2023 års fri- och rättighetskommitté sägas vara illustrativt för denna spänning. Utredningen hade i uppdrag att utreda det befintliga grundlagsskyddet för äganderätten samt lämna de förslag som bedömdes vara motiverade. Kommittén avstod dock från att lägga fram något sådant förslag, då den inte kunde finna tillräckligt bred parlamentarisk förankring för några grundlagsändringar i frågan.⁹²

⁹¹ Se Petré (1985) s. 95.

⁹² Se SOU 2025:2 s. 1, 27-28, 301.

3 Förverkande som straffrättsligt institut

Rättsordningen tillhandahåller ett antal reaktioner på brott som inte, liksom straffet, bestäms utifrån brottslighetens allvar. En sådan sanktion är förverkande, som enligt 1 kap. 8 § BrB utgör *särskild rättsverkan av brott*. Förverkande innebär i allmänhet att äganderätt eller särskild rätt till viss egendom går över till staten, varpå den förstörs eller säljs vidare. Den egendom som utsätts för förverkandet kallas för förverkandeobjektet, medan den som utsätts för förverkandet benämns förverkandesubjektet.⁹³ Förverkande regleras huvudsakligen i 36 kap. BrB.⁹⁴

Detta kapitel syftar till att ge läsaren en grundläggande kunskap om förverkandesanktionen, vilket också underlättas genom att förverkandeformen placeras i ett rättsligt sammanhang. Följaktligen redogörs nedan översiktligt för några av förverkandelagstiftningens grundläggande byggstenar, så som innebörden av sak- respektive värdeförverkande och sanktionens syfte.⁹⁵ Kapitlet avslutas med en redogörelse för innehållet i 36 kap. BrB.

3.1 Särskild rättsverkan av brott

Som framgått i inledningen till detta kapitel knyts i brottsbalken förverkande till begreppet särskild rättsverkan av brott. För att förstå begreppet, som betecknar en kategori bestående av flera straffrättsliga sanktioner, behöver det dock ses i relation till straffrättens övriga sanktioner. Dessa kan huvudsakligen inordnas under begreppet rättsverkan av brott, som i sin tur indelas i olika kategorier. En sådan är begreppet påföljd.⁹⁶

Av 1 kap. 3 § BrB framgår att påföljd utgörs av straffen böter och fängelse, samt villkorlig dom, skyddstillsyn och överlämnande till särskild vård. Lagstiftningen definierar sedan särskild rättsverkan i relation till påföljd. I 1 kap. 8 § BrB stadgas att brott, förutom påföljd, kan föranleda förverkande, företagsbot eller annan särskild rättsverkan samt skadeståndsskyldighet. Särskild rättsverkan är således enligt denna definition något annat än en påföljd eller skadeståndsskyldighet.⁹⁷

3.2 Sak- och värdeförverkande

Förverkande kan ske genom sak- eller värdeförverkande. Med sakförverkande menas att viss utpekad egendom förklaras förverkad. Ägaren förlorar

⁹³ Se Almkvist (2014) s. 13, 25.

⁹⁴ Se prop. 2023/24:144 s. 202.

⁹⁵ Notera att denna del endast översiktligt behandlar frågan om förverkandesanktionens bakomliggande syfte i allmänhet. En redogörelse för syftet med just självständigt förverkande förekommer i avsnitt 4.1.

⁹⁶ Se Asp & Ulväng (2013) s. 16.

⁹⁷ Se Bäcklund m.fl., Brottsbalken – En kommentar (2024-11-07, version 25, JUNO) Inledningen till 36 kap. under 'Förverkande och företagsbot är särskild rättsverkan av brott'.

då rätten till egendomen, som i stället tillfaller staten.⁹⁸ Värdeförverkande har formen av en förpliktelse att utge visst penningbelopp, och är en konsekvens av att det enligt de flesta förverkanderegler är möjligt att förverka värdet av viss egendom i stället för själva egendomen. Begreppen sak- respektive värdeförverkande förekommer inte i lagtext, utan har fått sitt genomslag i doktrinen.⁹⁹ Deras användning och innebörd är dock omdiskuterad. Almkvist har anfört att begreppen är problematiska eftersom de kan förstås på två olika sätt. Till exempel kan ”värdeförverkande” förstås dels som att domslutet utformas som en betalningsförpliktelse, dels som att förverkande i stället för att avse viss egendom avser egendomens värde. Idag är begreppen emellertid tämligen etablerade och används i såväl doktrin som förarbeten och praxis.¹⁰⁰ De används därför i denna uppsats.

Slutligen bör något sägas om begreppet egendom. Frågan gäller således *vad* som kan vara föremål för ett sak- respektive värdeförverkande. Begreppet är i förverkandelagstiftningens mening egendomsneutralt, och träffar *in dubio* all typ av egendom.¹⁰¹ Det ska ges en vidsträckt innebörd och innefattar såväl fast som lös egendom. Således omfattas även begränsade sakrätter av ekonomiskt värde, andelsrätter, fordringar och immateriella rättigheter.¹⁰² Enligt Almkvist kan begreppet värde förstås i relation till begreppet egendom som betecknande egendomens uppskattade värde i fall då objektet av någon anledning inte är aktuellt för förverkande.¹⁰³

3.3 Förverkandesanktionens syfte

Medan det bakom olika regler om förverkande ofta går att identifiera flera olika ändamål, finns det tre centrala syften som återkommer i förverkandelagstiftningen. Dessa är vinningsneutralisering, fareneutralisering och avskräckning. Vinningsneutralisering innebär att vinsten av ett brott neutraliseras genom en förpliktelse att utge egendom som motsvarar den positiva förmögenhetsförändring som är konsekvensen av brottet. Utöver detta har vinningsneutraliserande förverkandeformer ofta ett moraliskt syfte – att ingen ska tjäna på att begå brott. Fareneutralisering går i sin tur ut på att neutralisera den fara som en viss egendom bär med sig. Faran kan manifesteras i egendomen i sig själv, eller i egendomen i förverkandesubjektets ägo. Det rör sig således om ett oskadliggörande för att förhindra att den aktuella egendomen kommer till brottslig användning i framtiden.¹⁰⁴

Slutligen går det gällande vissa förverkandeformer att tala om ett rent avskräckningssyfte, vilket kan vara aktuellt fr.a. vid förverkande av

⁹⁸ Se prop. 2023/24:144 s. 202.

⁹⁹ Se Almkvist (2014) s. 51, 54.

¹⁰⁰ Ibid. s. 27; jfr. prop. 2023/24:144 s. 202 där begreppen används.

¹⁰¹ Se prop. 2023/24:144 s. 215.

¹⁰² Se prop. 2023/24:144 s. 255, 431; Almkvist (2014) s. 45-46.

¹⁰³ Se Almkvist (2014) s. 51-52.

¹⁰⁴ Ibid. s. 18-19, 184.

brottshjälpmedel eller brottsföremål. Syftet är att göra en pedagogisk markering av brottslighetens konsekvenser för förverkandesubjektet och allmänheten i stort. Möjligen är tanken att minska incitamenten att begå brott genom hotet om en ekonomiskt kännbar sanktion. Att motivera förverkande utifrån ett avskräckningssyfte är enligt Almkvist problematiskt i ett straffsystem som bygger på proportionalitet, eftersom förverkandets omfattning inte bygger på gärningens klandervärdhet. Förverkande är som bekant i vissa fall även möjligt helt utan att någon kan tilldelas straffrättsligt relevant skuld.¹⁰⁵

3.4 En översikt av förverkandelagstiftningen

Brottsbalkens nya 36:e kapitel med rubriken *Om förverkande av egendom och företagsbot* innehåller de grundläggande reglerna om förverkande.¹⁰⁶ Förverkande kan ske i de former som framgår av 3-12 §§. Kapitlet tillhandahåller också vissa generella regler om förverkande i 13-22 §§ samt gemensamma bestämmelser om förverkande och företagsbot i 28-31 §§. Nedan presenteras inledningsvis de centrala förverkandeformerna i kapitlet översiktligt. Avsnittet bidrar, tillsammans med kapitel 4, till att synliggöra det självständiga förverkandets särprägel. Därefter redogörs för ett urval av de generella och gemensamma bestämmelserna om förverkande i 36 kap. BrB. Dessa bestämmelser är av betydelse för den senare analysen i kapitel 6 vad gäller bl.a. frågan om proportionalitet.

3.4.1 Förverkandeformerna

Brottsbalken skiljer mellan två sätt att förverka förtjänster från brottslighet. Det första är förverkande av *brottsvinster* i 36 kap. 3 § BrB. Begreppet brottsvinster har ersatt det tidigare begreppet *utbyte*, och avser sambandet mellan ett konkret brott och en abstrakt beräknad vinst från detta brott. Vinsten kan manifesteras i viss egendom eller i penningmedel. Regeln möjliggör förverkande av alla former av vinster och ekonomiska fördelar.¹⁰⁷ I 3 § andra meningen stadgas förverkande av kostnadsersättning, vilket avser egendom som någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett brott, om mottagandet är brottsligt.

Det andra sättet att förverka förtjänster från brottslighet är förverkande av *oförklarade tillgångar*. Begreppet innebar en nyhet i den nya förverkandelagstiftningen och är ett samlingsnamn för sådan egendom som kan förverkas enligt bestämmelserna om självständigt respektive utvidgat förverkande.¹⁰⁸ Självständigt förverkande och begreppet oförklarade tillgångar redogörs för närmare i kapitel 4. Utvidgat förverkande regleras i 36 kap. 6 § BrB. Bestämmelsen stadgar att egendom ska förverkas om det är övervägande sannolikt att den härrör från brottslig verksamhet. Till skillnad från självständigt

¹⁰⁵ Ibid. s. 19, 190-193

¹⁰⁶ Se prop. 2023/24:144 s. 202.

¹⁰⁷ Ibid. s. 415-416.

¹⁰⁸ Ibid. s. 240-241, 415.

förverkande, förutsätter utvidgat förverkande att någon döms för ett visst brott – ett s.k. förverkandeutlösande brott.¹⁰⁹ Av lagtexten framgår också att det för detta förverkandeutlösande brott måste vara föreskrivet fängelse i minst fyra år samt att brottet varit sådant att det skulle kunna ge vinst, alternativt att det sistnämnda är för handen samt att det förverkandeutlösande brottet är ett sådant brott som räknas upp i andra stycket. Utvidgat förverkande har av regeringen konstaterats vara ett effektivt redskap i kampen mot den organiserade brottsligheten.¹¹⁰

Slutligen finns i brottsbalken ett antal förverkandebestämmelser som tar sikte på vad viss egendom använts eller skulle kunna användas till. Syftet är att minska risken för att egendomen används för att begå brott i framtiden.¹¹¹ Således regleras förverkande av hjälpmedel i 36 kap. 9 §. Bestämmelsen möjliggör i princip förverkande av egendom som har använts eller varit avsett att användas som hjälpmedel vid brott, om det behövs för att förebygga brott. Vidare regleras förverkande av egendom som har varit föremål för brott, s.k. brottsföremål, i 36 kap. 10 §. Slutligen regleras förverkande av särskilda brottsverktyg i 36 kap. 12 §. Paragrafen möjliggör förverkande av föremål utan krav på koppling till brott i tre olika situationer.¹¹² Föremålen är sådana som på grund av sin beskaffenhet och omständigheterna i övrigt kan befaras komma till användning i samband med brott, samt under vissa omständigheter föremål som är ägnade att använda som vapen vid brott mot liv eller hälsa eller som hjälpmedel vid brott innefattande skada på egendom.¹¹³

3.4.2 Övriga regler om förverkande

I 36 kap. 13-16 §§ BrB finns regler om från vem egendom får förverkas. 13 § stadgar att egendom får förverkas endast från den som egendomen tillhör eller som med tillämpning av 14 eller 15 § ska anses vara dess ägare. Av förarbetena framgår att med ”tillhör” ska förstås inte endast egendom som kan vara föremål för äganderätt, utan att alla former av egendom träffas. Regeln uttrycker vidare det s.k. äganderättskravet, som innebär att egendomen ska tillhöra förverkandesvaranden vid tidpunkten för domen. I detta sammanhang kan också nämnas kopplingskravet, som gäller de förverkandeformer som grundas på ett brott. Kravet innebär att det måste finnas en koppling mellan förverkandesvaranden och det brott som förverkandet grundar sig på.¹¹⁴

I 14 § framgår en presumptionsregel om vem som vid tillämpningen av 13 § ska anses vara ägare till lös egendom då någon har ensam besittning till denna. Följaktligen stadgas i 14 § att ägare till lös egendom är den som har egendomen i sin besittning, såvida det inte framgår att den tillhör någon annan.

¹⁰⁹ Se prop. 2023/24:144 s. 203, 424.

¹¹⁰ Se dir. 2020:66 s. 9.

¹¹¹ Se Almkvist (2014) s. 14.

¹¹² Se prop. 2023/24:144 s. 234, 430.

¹¹³ Se Almkvist (2014) s. 127.

¹¹⁴ Se prop. 2023/24:144 s. 431-432.

Paragrafen har sin förebild i 4 kap. 18 § UB och innebär en bevislättning för åklagaren. Ytterligare en presumptionsregel med förebild i utsökningsrätten finns i 15 §, som anger vem som ska anses vara ägare till lös egendom då det föreligger gemensam besittning.¹¹⁵

Vidare framgår av 36 kap. 19-20 §§ BrB vissa begränsningar av möjligheterna till förverkande. Rätten får enligt 19 § i stället för förverkande besluta om en mindre ingripande åtgärd som kan förhindra missbruk av egendomen, och 20 § anger att förverkande inte ska ske om det är uppenbart oskäligt. 20 § gäller i förhållande till alla förverkandeformer. Bedömningen av huruvida ett förverkande är oskäligt måste dock göras med beaktande av vilken typ av förverkande det är fråga om. Regeln möjliggör en vidare prövning av om förverkande är motiverat i det enskilda fallet, där skälen för förverkande vägs mot motstående intressen. Förarbetena lyfter fram ett antal faktorer som kan beaktas, så som vem förverkandeyrkandet riktas mot, huruvida brottsligheten i fråga var delvis eller fullt illegitim, förverkandesubjektets kännedom om och inblandning i brottsligheten, samt förverkandesvarandens situation eller framtida behov av egendomen. Bedömningen bör alltid innefatta en prövning av om ändamålet med förverkandet redan tillgodosetts eller skulle kunna tillgodoses på ett mindre ingripande sätt. Vid förverkande av brottsvinster eller oförklarade tillgångar bör det faktum att förverkandesanktionen inte har en bestraffande utan en vinstneutraliserande funktion dock stå i förgrunden.¹¹⁶

Slutligen kan nämnas att 36 kap. BrB även innehåller regler om exempelvis särskild rätt till förverkad egendom (17 §), konkurrens mellan förverkande och anspråk på egendom (21 §), samt ett tydliggörande av att det som förverkats tillfaller staten (28 §). I 29 § stadgas också att en fråga om förverkande som utgångspunkt prövas efter talan av åklagare om inte något annat följer av 3 kap. FörfarandeL.

¹¹⁵ Ibid. s. 433-435.

¹¹⁶ Ibid. s. 436-438.

4 Självtändigt förverkande

Den nya regeln om självtändigt förverkande finns i 36 kap. 5 § BrB och lyder:

Om det är klart mera sannolikt att egendom härrör från brottslig verksamhet än att så inte är fallet, ska egendomen förverkas (självtändigt förverkande). I stället för egendomen får dess värde förverkas.

Om egendomen har överlåtits och förvärvaren har betalat skälig ersättning för egendomen får förverkande ske från förvärvaren endast om denne insåg eller borde ha insett egendomens samband med brottslig verksamhet.

I detta kapitel redogörs ingående för regelns innehåll, med fokus på paragrafens första stycke. Syftet är att ge läsaren en god förståelse för förverkandeformen innan den slutligen kan sättas i relation till egendomsskyddet. Inledningsvis redogörs således för förverkandeformens avsedda syften. I kapitlet utreds sedan innebörden av begreppet oförklarade tillgångar, egendom som härrör från brottslig verksamhet, beviskravet och bevisbördan, samt frågan om från vem egendom får förverkas. Vidare redogörs för grunddragen i den processuella ramen beträffande utredningen om självtändigt förverkande samt handläggningen i domstol. Slutligen presenteras några av de resonemang som förts kring förverkandeformens förenlighet med egendomsskyddet i förarbetena, vilket är av relevans för den övergripande analysen i avsnitt 6.3.

4.1 Specifika syften bakom förverkandeformen

Införandet av självtändigt förverkande är en del av en bredare reform av förverkandelagstiftningen.¹¹⁷ Till grund för reformen ligger tanken att betydande åtgärder krävs för att motverka organiserad brottslighet och gängrelaterad kriminalitet, vars utbredning förarbetena lyfter fram som ett växande problem. Förarbetena framhåller också att den organiserade brottsligheten drivs av en vilja till ekonomisk vinning. Vinsten återinvesteras inte sällan i nya brottsupplägg och i den legala ekonomin, eller används för att påverka offentligt beslutsfattande, vilket kan ge upphov till systemhotande konsekvenser. Ett grundläggande syfte med den nya förverkandelagstiftningen är således att den ska vara ett effektivt verktyg för att bekämpa de ekonomiska drivkrafterna bakom den organiserade brottsligheten. Detta kan minska de kriminella nätverkens möjligheter att göra vinster på sin verksamhet, samt begränsa deras möjligheter att ackumulera resurser som kan skada samhället.¹¹⁸

Vidare framhåller förarbetena att brottsvinster till stor del tillkommer toppskiktet i de kriminella grupperingarna. Dessa kan på grund av straffrättens

¹¹⁷ Ibid. s. 1, 201.

¹¹⁸ Ibid. s. 211-212 och 251-254.

höga beviskrav dock sällan hållas ansvariga för enskilda brott. Mot denna bakgrund stod det för regeringen klart att de äldre förverkandeformerna inte var effektiva nog för att möta aktuella samhällsutmaningar. Följaktligen föreslogs genom den nya lagstiftningen ett skifte mot en mer tillgångsinriktad brottsbekämpning, som fokuserar på tillgångar med brottsligt ursprung snarare än begångna brott och huruvida dessa gett upphov till vinst. Självständigt förverkande, som bara fokuserar på egendomsinnehav och inte förutsätter varken ett förverkandeutlösande brott eller att egendom kan kopplas till enskilda brott, ska således utgöra ett komplement till konventionell brottsbekämpning.¹¹⁹

Självständigt förverkande syftar ytterst till att neutralisera brottsvinster.¹²⁰ Till grund för detta ligger tanken om att brottslighet inte ska löna sig. Detta ska gälla alla, d.v.s. inte bara gärningsmannen eller den som kan hållas straffrättsligt ansvarig för ett brott.¹²¹ Detta är enligt propositionen motiverat redan av rättviseskäl. För allmänheten skulle det kunna uppfattas som stötande att någon exempelvis innehar värdefull egendom utan att ha lagliga möjligheter att bygga upp en sådan förmögenhet, men samtidigt uppbär bidrag från välfärdssystemen.¹²²

En stärkt och effektiv tillgångsinriktad brottsbekämpning bedöms vidare medföra en minskad vilja att begå brott och ingå i kriminella grupperingar. Unga personer lockas inte sällan till organiserad brottslighet av utsikterna till konsumtion av statusprodukter som är finansierade med brottsvinster. Kännedom om att kriminella fräntas egendom i syfte att brottslighet inte ska löna sig kan således verka avhållande. Självständigt förverkande ska alltså även bidra till att bryta nyrekryteringen samt minska incitamenten att begå brott.¹²³

JO instämde i sitt remissyttrande visserligen i att brott inte ska löna sig och att det krävs effektiva verktyg för att bekämpa den organiserade brottsligheten, men ansåg att tillräckliga skäl eller underlag till stöd för behovet av självständigt förverkande inte framkommit. De skäl som anförts framstod inte heller som övertygande, särskilt mot bakgrund av att utvidgat förverkande konstaterats visat sig vara effektivt. JO ansåg det därför svårbedömt huruvida tidigare möjligheter att komma åt brottsvinster inte var tillräckliga.¹²⁴

Almkvist har lyft fram att utvidgat förverkande, som liksom självständigt förverkande inriktas på förverkande av oförklarade tillgångar, kan ifrågasättas utifrån ett antal grunder kopplade till dess syfte. Även utvidgat förverkande har i delar motiverats utifrån ett vinningsneutraliseringssyfte, samt ambitionen att ge effektivt genomslag till principen att brott inte ska löna sig.

¹¹⁹ Ibid. s. 251-253, 257.

¹²⁰ Se SOU 2021:100 s. 313.

¹²¹ Se prop. 2023/24:144 s. 253; SOU 2021:100 s. 313.

¹²² Se prop. 2023/24:144 s. 254.

¹²³ Ibid. s. 211-212, 252-254.

¹²⁴ Se Riksdagens ombudsmän (2022-04-27) s. 1-2.

Almkvist anför dock att neutraliseringssyftet redan var tillgodosett genom den äldre regeln om förverkande av brottsvinster i tidigare 36 kap. 1 § BrB, varför det utvidgade förverkandet har tillåtits gå längre än nödvändigt. Almkvist öppnar också upp för en bredare diskussion om effektivitetshänsyn, som tydligt präglar regeln om utvidgat förverkande. En sådan diskussion möjliggör en avvägning mot andra intressen, som de rättsstatliga principerna, vilket kan leda till en godtagbar medelväg. Beträffande detta menar Almkvist att frånvaron av ett krav på att egendomen kan kopplas till ett konkret brott samt det sänkta beviskravet innebär att effektivitetsintresset fått ett mycket långtgående genomslag, vilket öppnar upp för godtyckliga gissningar om förverkandeobjektets ursprung.¹²⁵

4.2 Oförklarade tillgångar

Den nya förverkandelagstiftningen innebär införandet av begreppet oförklarade tillgångar. Begreppet avser den typ av egendom som kan förverkas enligt reglerna om utvidgat respektive självständigt förverkande. Förverkande av oförklarade tillgångar har varit möjligt sedan införandet av utvidgat förverkande år 2008.¹²⁶

Förverkande av oförklarade tillgångar är ett av två olika sätt att förverka förtjänster från brottslighet, och bygger således på neutraliseringstanken.¹²⁷ Som framgått tar förverkande av brottsvinster sikte på den vinst som ett specifikt brott gett upphov till, medan förverkande av oförklarade tillgångar är inriktat på viss egendom som direkt eller indirekt härrör från en inte närmare preciserad brottslighet. Prövningen vid förverkande av oförklarade tillgångar är således inte inriktad på att utreda, eller fastställa, någons ansvar för ett brott och om detta har gett upphov till en vinst. Vad som i stället ska utredas är huruvida det rör sig om illegitimt åtkommen egendom som inte kan förklaras av t.ex. en väl tilltagen förvärvsinkomst.¹²⁸

Det saknar vid förverkande av oförklarade tillgångar betydelse när i tiden den brottsliga verksamheten ägt rum, samt vilken roll den enskilde haft i denna. Vad som i stället är relevant är att någon påträffas vid en viss tidpunkt med tillgångar som inte står i proportion till dennes legitima förvärvskällor. Ingripandet ska inte betraktas som en reaktion mot de konkreta brott som utgör källan till egendomen. Prövningen tar i stället sin utgångspunkt i viss egendom. När åklagaren kan bevisa att egendomsinnehavet inte står i proportion till den enskildes förvärvsmöjligheter, och den enskilde inte på ett godtagbart sätt kan förklara egendomens legitima ursprung, anses egendomen härröra från brottslig verksamhet. Den utgör därmed oförklarade tillgångar och ska förverkas. Denna ordning motiveras i förarbetena huvudsakligen med att den

¹²⁵ Se Almkvist (2014) s. 17, 186-187, 194-196.

¹²⁶ Se prop. 2023/24:144 s. 238, 240-241.

¹²⁷ Ibid. s. 238-240; se även avsnitt 3.3 och 3.4.1.

¹²⁸ Se prop. 2023/24:144 s. 240-241; Bet. 2024/25:JuU3 s. 21 samt under ÖVERVÄGANDEN.

tillgångsinriktade brottsbekämpningen behöver stärkas för att effektivare bekämpa den organiserade brottslighetens ekonomiska drivkrafter.¹²⁹

Vidare förutsätts det vid förverkande av oförklarade tillgångar, till skillnad från vid brottsvinstförverkande, som huvudregel att egendomen i fråga har påträffats. Det är emellertid möjligt att i stället för egendomen förverka dess värde. I valet mellan sak- och värdeförverkande finns det ingen prioritetsordning.¹³⁰ Av rättsfallet NJA 2021 s. 263 står det dock klart att en i alla avseenden abstrakt framräknad vinst inte kan förverkas genom förverkande av oförklarade tillgångar. Det bör dock finnas utrymme för värdeförverkande i fråga om egendom som inte har påträffats, givet att det kan styrkas att det hos den enskilde fanns egendom vid en viss tidpunkt fanns egendom, som inte längre är tillgänglig men som kan identifieras och knytas till denne.¹³¹

Det finns slutligen som utgångspunkt inga begränsningar i fråga om vilken typ av egendom som kan förverkas genom reglerna om förverkande av oförklarade tillgångar, eller egendomens värde. Det torde dock relativt sällan vara möjligt att bevisa ett ursprung i brottslig verksamhet gällande mindre värdefull egendom.¹³² Se för en utförligare redogörelse för begreppet egendom avsnitt 3.2 ovan.

4.3 Rekvisitet ”härrör från brottslig verksamhet”

Stadgandet i 36 kap. 5 § 1 st. första meningen BrB tar sin utgångspunkt i förverkandesvarandens tillgångar och innehåller ett krav på att egendomen i fråga härrör från brottslig verksamhet. Rekvisitetet är konklusivt; det är d.v.s. den slutsats som följer av de omständigheter som åklagaren kan styrka. Det bygger också vidare på den begreppsbildning som tidigare gällde för utvidgat förverkande, och bör förstås i en bred mening.¹³³ Rekvisitetet avser en abstrakt och inte närmare preciserad brottslig verksamhet. Prövningen tar sikte på hur förverkandesvaranden har förvärvat tillgångarna och vilket utrymme det finns för lagliga förvärvskällor. Rekvisitetet innebär att det saknar betydelse om och när i tiden några konkreta brott har begåtts, samt vilken roll som förverkandesvaranden eventuellt haft i dessa. Prövningen ska således inte inriktas på att utreda förverkandesvarandens skuld i förhållande till något brott, eller fastställa en vinst kopplat till konkreta brott. Eftersom skuldfrågan är irrelevant, är förverkande möjligt även om någon annan än förverkandesvaranden har ägnat sig åt den brottslighet varifrån tillgångarna härrör.¹³⁴ I förarbetena betonas också särskilt att självständigt förverkande inte förutsätter någon koppling mellan egendomsinnehavet och förekommande brottslighet, exempelvis genom att innehavaren kan knytas till en kriminell gruppering. En sådan

¹²⁹ Se prop. 2023/24:144 s. 241-242, 252-253, 257-261.

¹³⁰ Ibid. s. 241, 423-424.

¹³¹ Se NJA 2021 s. 263 p. 13, 14-16; Prop. 2023/24:144 s. 241, 422.

¹³² Se prop. 2023/24:144 s. 215, 420.

¹³³ Ibid. s. 259-260, 420.

¹³⁴ Ibid. s. 258-259, 420-421.

omständighet kan dock ha betydelse för bedömningen av huruvida beviskravet är uppfyllt. Att tidpunkten för den brottsliga verksamheten saknar betydelse innebär slutligen att reglerna om åtalspreskription inte träffar bestämmelsen om självständigt förverkande.¹³⁵

Det faktum att 36 kap. 5 § BrB inte bygger på att något enskilt brott har förövats innebär också att självständigt förverkande inte utgör särskild rättsverkan av brott i strikt mening.¹³⁶ Förarbetena lyfter dock fram att förverkandeformen alltså är ett kraftfullt verktyg som kan innebära betydande ingrepp i enskildas egendomsförhållanden på ett sådant sätt som kan likställas med särskild rättsverkan av brott. Det ansågs också lämpligt att självständigt förverkande, på grund av sitt starka samband med övriga förverkanderegler i brottsbalken, skulle regleras i 36 kap. BrB. Härvid betonades även systematiska skäl.¹³⁷

Som framgått saknar tidpunkten för den brottsliga verksamheten betydelse, vilket innebär att reglerna om åtalspreskription inte träffar bestämmelsen om självständigt förverkande. Däremot begränsas regelns tillämpning i tiden av tidpunkten för egendomsinnehavet. Självständigt förverkande tillämpas därför endast i förhållande till egendom som fortfarande tillhör eller enligt presumptionsreglerna i 36 kap. 14-15 §§ ska anses ägas av förverkandesvaranden i tiden efter lagens ikraftträdande.¹³⁸

Att 36 kap. 5 § BrB möjliggör förverkande utan att egendomens ursprung i konkret brottslighet behöver fastställas, ska enligt förarbetena inte förstås som att egendomen som förverkas saknar koppling till brottslighet. Prövningen görs i stället i relation till egendomens ursprung i en inte närmare preciserad brottslighet. Slutsatsen att viss egendom härrör från brottslig verksamhet kan i allmänhet dras då tillgångarna inte står i proportion till innehavarens legitima förvärvskällor eller förmögenhetsförhållanden i övrigt. En omständighet som kan tala för att egendomen inte åtkommit på laglig väg är att dyra kapitalvaror eller lyxartiklar påträffas hos en enskild som saknar en legitim förvärvsinkomst. Frågan måste dock alltid avgöras utifrån en helhetsbedömning av omständigheterna i det enskilda fallet.¹³⁹

Omständigheterna under vilka egendomen påträffas kan ha betydelse vid prövningen av egendomens ursprung. Exempelvis kan det faktum att en opåkallat stor summa kontanta medel förvaras i en bostad, bil, lagerlokal eller plats där kriminell verksamhet bedrivs, tala för att det rör sig om medel som på grund av sitt brottsliga ursprung inte kan hanteras av t.ex. en bank. Att värdefull egendom förvärvats kontant utan kvitto eller avtal är också en

¹³⁵ Ibid. s. 258, 421-422.

¹³⁶ Se SOU 2021:100 s. 314, prop. 2023/24 :144 s. 375-376.

¹³⁷ Se prop. 2023/24 :144 s. 258, 376.

¹³⁸ Ibid. s. 376-377.

¹³⁹ Ibid. s. 259, 421.

indikation på att den härrör från brottslig verksamhet. Andra faktorer som kan beaktas är förekomsten av stora skulder, avsaknad av dokumentation, den enskildes familjeförhållanden, levnadsomständigheter och levnadsvillkor. Förarbetena framhåller att det generellt torde vara svårt att komma över stora egendomsmassor utan att detta lämnar avtryck, eftersom nästintill alla transaktioner idag är spårbara.¹⁴⁰

Med att tillgångarna inte står i proportion till innehavarens legitima förmögenhetsförhållanden *i övrigt* menas att egendom som förvärvats genom exempelvis gåva, arv, kapitaltillskott eller aktieutdelning också kan bli föremål för förverkande. Detta förutsätter att personen eller företaget i bakomliggande led saknat ekonomisk förmåga att på laglig väg ackumulera och bibehålla en sådan förmögenhet som egendomen representerar. Vid prövningen bör därför stor vikt fästas vid åklagarens finansiella utredning.¹⁴¹ Detta sägs även i äldre förarbeten till utvidgat förverkande, vilket som bekant delar vissa likheter med självständigt förverkande. Där heter det att utredningen av om det föreligger förutsättningar för förverkande i stor utsträckning inriktas på den berördes ekonomiska förhållanden.¹⁴²

Slutligen kan följande sägas. Bifall till ett yrkande om självständigt förverkande hindras inte av att egendom endast delvis anses utgöra oförklarade tillgångar. I dessa situationer kan åklagaren yrka på värdeförverkande motsvarande den del av egendomen som anses härröra från brottslig verksamhet. Situationen kan exempelvis uppstå då någon förvärvat en exklusiv klocka med delvis fullt legitima besparingar.¹⁴³

4.4 Beviskrav och bevisbörda

Beviskravet i 36 kap. 5 § 1 st. första meningen BrB är att det ska vara *klart mera sannolikt* att egendomen härrör från brottslig verksamhet än att så inte är fallet. Detta beviskrav gällde tidigare vid utvidgat förverkande, och antas i förarbetena vara väl inarbetat. Beviskravets syfte sägs vara att förverkandeformen ska vara ett effektivt verktyg i brottsbekämpningen, samtidigt som det inte ställs så lågt att förverkandeformens legitimitet kan ifrågasättas.¹⁴⁴

De principer som utvecklats för bevisprövning i brottmål bildar utgångspunkten även vid prövningen av ett yrkande om självständigt förverkande. Åklagaren har bevisbördan för att den aktuella egendomen härrör från brottslig verksamhet. Om det sammanvägda bevisvärdet av vad som åberopats till stöd för detta bevisstema inte är så högt att egendomen ska förverkas, saknar eventuell motbevisning betydelse. Om åklagarens bevisning däremot i sig är tillräcklig för att nå upp till beviskravet åläggs den enskilde en förklaringsbörda.

¹⁴⁰ Ibid. s. 421.

¹⁴¹ Ibid. s. 421.

¹⁴² Prop. 2007/08:68 s. 71.

¹⁴³ Prop. 2023/24:144 s. 422.

¹⁴⁴ Ibid. s. 265-266, 422.

Den enskilde behöver då förklara hur han eller hon har kommit i åtnjutande av förverkandeobjektet på ett lagligt sätt. Om åklagarens påstående därigenom motbevisas ska förverkandeyrkandet ogillas.¹⁴⁵ Förverkandeyrkandet ska även avslås om den enskildes berättelse och annan bevisning som åberopats mot bevistemat tar sådan styrka från de bevisfakta som talar för bevistemat att beviskravet inte är uppnått.¹⁴⁶ Egendomen ska alltså förverkas endast i de fall då den enskilde inte lyckas prestera en förklaring som är tillräcklig för att förringa värdet av bevisningen till stöd för bevistemat.¹⁴⁷

För att beviskravet ska vara uppfyllt krävs vidare att den samlade bilden av de omständigheter som åklagaren presenterar innebär att den klart mest sannolika förklaringen till egendomens ursprung är att den härrör från brottslig verksamhet. Eftersom övriga förklaringar kan framstå som helt osannolika, ska kravet ska även ställas på utredningen att det i sig ska framstå som sannolikt att egendomen härrör från brottslig verksamhet. Beviskravet *klart mera sannolikt* är lägre än det krav som krävs för en fällande brottmålsdom. Det är dock högre än det beviskrav som nu gäller för utvidgat förverkande, *övervägande sannolikt*.¹⁴⁸ Gällande tolkningen av beviskravet *klart mera sannolikt* sägs följande i förarbetena till utvidgat förverkande från 2008. Beviskravet innebär dels att åklagarens påstående måste vara sannolikt i sig, dels att sannolikheten för påståendet på ett tydligt sätt ska överträffa sannolikheten att det förhåller sig på ett motsatt sätt. *Klart mera sannolikt* befinner sig därför mellan *sannolikt* och *ställt utom rimligt tvivel*.¹⁴⁹

4.5 Från vem egendom kan förverkas

Eftersom 36 kap. 5 § BrB inte förutsätter att någon enskild eller egendom kan knytas till ett konkret brott, ansågs det inte nödvändigt att införa några särskilda regler om från vem självständigt förverkande får ske. Frågan ska således prövas på motsvarande sätt som vid annat förverkande.¹⁵⁰ Dessa regler presenteras i avsnitt 3.4.2.

Utöver vad som framgått ovan får självständigt förverkande endast ske mot den mot vilken talan förts. Förverkande får ske från både fysiska och juridiska personer. Talan kan emellertid riktas även mot okänd för det fall att egendomen tillhör någon vars identitet inte är känd. Vidare framgår av 36 kap. 5 § andra stycket BrB att förverkande får ske från den som har förvärvat egendomen. Om förvärvaren betalat skälig ersättning för egendomen får förverkande endast ske om förvärvaren insåg eller borde ha insett egendomens samband med brottslig verksamhet. Har skälig ersättning inte erlagts, exempelvis då det rör sig om överlåtelse till underpris, arv, gåva, bodelningslikvid eller

¹⁴⁵ Ibid. s. 267, 422.

¹⁴⁶ NJA 2015 s. 702 p. 23; prop. 2023/24:144 s. 267, 422.

¹⁴⁷ Se prop. 2023/24:144 s. 422.

¹⁴⁸ Ibid. s. 423, 246.

¹⁴⁹ Se prop. 2007/08:68 s. 95.

¹⁵⁰ Se prop. 2023/24:144 s. 233, 263

liknande, får förverkande ske oberoende av vad förvärvaren insåg eller borde ha insett.¹⁵¹

En talan om självständigt förverkande även kan föras mot barn och unga under 15 år. Detta motiveras i förarbetena med att det motsatta inte vore förenligt med tanken att brottslighet inte ska löna sig, samt att möjligheten att förverka från barn syftar till att skydda dessa från att utnyttjas och dras in i brottslighet. Talan kan även föras mot den som har eller har haft en allvarlig psykisk störning, vilket motiveras på liknande sätt.¹⁵²

4.6 Utredning och handläggning i domstol – kort om den processuella ramen

I den nya förfarandelagen regleras förfarandet vid handläggningen hos domstol och andra ansvariga myndigheter vid en särskild talan om förverkande eller företagsbot, samt utredningen i sådana situationer.¹⁵³ Lagen tillämpas alltså för utredningen och handläggningen i domstol av en fråga om självständigt förverkande.¹⁵⁴ I det följande ska dessa aspekter av den processuella regleringen översiktligt redogöras för. De regler som presenteras är ett urval i syfte att ge läsaren en grundläggande förståelse för processens gång vid ett självständigt förverkande.

I 2 kap. 2 § FörfarandeL stadgas att en utredning om självständigt förverkande ska inledas om det finns anledning att anta att egendom härrör från brottslig verksamhet. Utredning behöver dock inte inledas om det är uppenbart att frågan inte går att utreda eller hade inneburit oproportionerliga kostnader i förhållande till sakens syfte. Ett beslut att inleda en sådan utredning får fattas av åklagare eller en utsedd person hos Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen. Om utredningen inletts av någon av de sistnämnda personkategorierna, ska utredningen dock enligt 3 § snarast lämnas över till åklagare. Syftet med en utredning om självständigt förverkande är att utreda om egendomen härrör från brottslig verksamhet, utreda vem den tillhör, ta ställning till om det finns tillräckliga skäl att väcka talan, samt se till att bevisningen kan presenteras i ett sammanhang.¹⁵⁵

I 5 § anges att vissa bestämmelser i RB ska gälla vid en utredning om självständigt förverkande. Stadgandet får bl.a. till följd att utredningen ska bedrivas objektivt samt att reglerna om förhör och krav på dokumentation blir tillämpliga. Paragraferna 7-12 §§ reglerar vidare användningen av tvångsmedel i en utredning om självständigt förverkande.¹⁵⁶ De tvångsmedel som under vissa omständigheter får användas är beslag och penningbeslag (8 §),

¹⁵¹ Ibid. s. 420, 423.

¹⁵² Ibid. s. 263-265.

¹⁵³ Ibid. s. 383-384; 1 kap. 1 § FörfarandeL

¹⁵⁴ Se prop. 2023/24:144 s. 291-293.

¹⁵⁵ Se 2 kap. 1 § FörfarandeL; prop. 2023/24:144 s. 386.

¹⁵⁶ Se prop. 2023/24:144 s. 389-390.

kvarstad och förvar (9 §), kopiering och biometrisk autentisering (10 §), samt husrannsakan och kroppsvisitation (11 §).

Vidare ska enligt 4 kap. 2 § FörfarandeL en fråga som ska handläggas enligt 4:e kapitlet prövas av rätten efter särskild talan av åklagare. Talan väcks genom att åklagaren hos rätten ansöker skriftligen om stämning mot svaranden. Som utgångspunkt ska talan handläggas i en särskild rättegång. Den får dock handläggas i samma rättegång som en annan sådan talan eller i samma rättegång som en fråga om ansvar för brott, om det är till fördel för handläggningen eller annars finns skäl för det.¹⁵⁷ Vad stämningsansökan ska innehålla regleras vidare i 5 §. Om stämning utfärdas ska svaranden enligt 7 § föreläggas att inställa sig till huvudförhandling eller yttra sig skriftligen. I 8-9 §§ regleras rättens domförhet, samt förutsättningarna för att avgöra ett mål utan huvudförhandling. Saken ska avgöras av rätten genom dom.¹⁵⁸ Slutligen gäller beträffande förfarandet i övrigt att rättegångsbalkens regler om rättegången i brottmål ska tillämpas, om inte annat föreskrivs i FörfarandeL.¹⁵⁹

4.7 Förarbetena om förenlighet med egendomsskyddet

I samband med införandet av självständigt förverkande sades i propositionen att den nya lagstiftningens överensstämmelse med de grundläggande fri- och rättigheterna, i bl.a. regeringsformen och EKMR, var en självklar utgångspunkt. Härvid uppmärksammas särskilt egendomsskyddet i EKMR, och lagförslagets förenlighet med detta genomgår en utvärdering. Inga direkta resonemang kring egendomsskyddet i RF förekommer dock, varken i proposition eller SOU.¹⁶⁰

Gällande egendomsskyddet i art. 1 tp. 1 EKMR betonades i propositionen särskilt att staterna givits vidsträckta möjligheter att begränsa egendomsskyddet. Härvid lyftes intresset av att bekämpa den organiserade brottsligheten och dess ekonomiska drivkrafter samt att säkerställa att illegitima tillgångar från sådan brottslighet inte används för att skada samhället särskilt fram som intressen som Europadomstolen ansett vara legitima. Lagstiftningen sades också vara noggrant avvägd. Det anfördes även att tredje man samt den som får en talan om förverkande riktad mot sig har effektiva möjligheter att bestrida talan inför domstol. Utifrån dessa argument konstaterades att självständigt förverkande utgör en proportionerlig begränsning av egendomsskyddet.¹⁶¹

¹⁵⁷ Se 4 kap. 3 § FörfarandeL.

¹⁵⁸ Se 4 kap. 11 § FörfarandeL.

¹⁵⁹ Se 4 kap. 13 § FörfarandeL.

¹⁶⁰ Se prop. 2023/24:144 s. 212, 254-256, 268, 889; jfr även t.ex. SOU 2021:100 s. 295-298.

¹⁶¹ Se prop. 2023/24:144 s. 254-256, 268.

Vidare, vad gäller Europakonventionens krav på förutsebarhet och rättssäkerhet, anfördes i förarbetena följande. 36 kap. 5 § BrB är formulerad på ett sätt som gör det tydligt och förutsebart huruvida ett egendomsinnehav kan leda till förverkande. Det förekommer också andra förverkandeformer som lägger en förklaringsbörda på den enskilde i olika rättsordningar, samt skyldigheter att införa sådana förverkandeformer i internationella rättsakter. Europadomstolen har i t.ex. *Gogitidze m.fl. mot Georgien* bedömt att förverkandeformer utformade efter motsvarande mönster levt upp till egendomsskyddets krav på förutsebarhet och rimliga rättssäkerhetskrav. Sammantaget utgör självständigt förverkande enligt regeringens mening därför en tillåten begränsning av rätten till egendom enligt art. 1 tp. 1 EKMR.¹⁶²

En motsatt bedömning gjordes av Sveriges advokatsamfund i ett remissvar, som ansåg att ändamålet inte kunde anses uppväga de intrång och men som förslaget skulle innebära för den enskilde. Samfundet lyfte också fram att frånvaron på ett krav på förverkandeutlösande brott kan innebära att den krets mot vilken ett förverkande kan komma att riktas är svåröverskådlig.¹⁶³

En instans som också yttrade sig om egendomsskyddet var Lagrådet. Lagrådet anförde att brottsbekämpning är ett viktigt samhällsintresse samt att den nya lagstiftningen väsentligen tycks vara ägnad att tillgodose sitt syfte. Samtidigt påpekade rådet att förverkande är ett kraftigt ingripande från det allmänna och att bl.a. skyddet för äganderätten måste beaktas. Regeringens avvägningar i detta avseende bedömdes i väsentliga delar vara godtagbara.¹⁶⁴ Några ytterligare resonemang till stöd för dessa slutsatser eller någon motivering redovisas dock inte.

¹⁶² Ibid. s. 267-269.

¹⁶³ Se Sveriges advokatsamfund (2022-04-27) s. 2-3.

¹⁶⁴ Se prop 2023/24:144 s. 863-864.

5 Egendomsskyddets materiella innehåll

Stadganden om skydd för egendom finns i både RF och EKMR.¹⁶⁵ Som framgått i avsnitt 1.2 ämnar uppsatsen utreda huruvida självständigt förverkande är förenligt med respektive regel om egendomsskydd. I detta kapitel presenteras därför relevanta delar av egendomsskyddets materiella innehåll, först i RF och sedan i EKMR, i syfte att klarlägga den rättsliga grunden beträffande egendomsskyddets uppbyggnad, tolkning och tillämpning. Därigenom möjliggörs den senare bedömningen av förverkandeformens förenlighet med egendomsskyddet.

5.1 Egendomsskyddet: Regeringsformen

Egendomsskyddet regleras i 2 kap. 15 § RF. Paragrafen inleds med stadgandet att ”vars och ens egendom är tryggad”. Formuleringen uttrycker bestämmelsens övergripande syfte, och bär inte någon självständig rättslig betydelse. Bestämmelsen syftar inte till att ge ett heltäckande skydd för all egendom, utan i stället till att slå fast att rättsordningen i sin helhet ska ge ett betryggande skydd för den enskildes egendom.¹⁶⁶ Med ”vars och ens” åsyftas såväl fysiska som juridiska personer, och skyddet omfattar svenska medborgare såväl som andra som vistas i landet.¹⁶⁷

Paragrafens första stycke innehåller ett skydd mot två huvudtyper av ingrepp riktade mot egendom – dels ett skydd mot tvångsöverföringar, d.v.s. att tvingas avstå sin egendom genom expropriation eller annat sådant förfogande, dels ett skydd mot inskränkningar i användningen av mark och byggnader, så kallade rådighetsinskränkningar.¹⁶⁸ Paragrafen omfattar alltså såväl fast som lös egendom, med det undantaget att skyddet mot rådighetsinskränkningar inte omfattar annan egendom än mark och byggnader.¹⁶⁹ Egendomsskyddet är vidare ett skydd gentemot det allmänna, men gäller även i princip vid vissa tvångsavhändelser till förmån för enskilda intressen. Regeln saknar däremot betydelse vid faktiska åtgärder som vidtas av enskilda.¹⁷⁰

5.1.1 Ingreppets karaktär

Med att *tvingas avstå sin egendom* menas som utgångspunkt att en förmögenhetsrätt med ekonomiskt värde, så som äganderätt, nyttjanderätt eller servitut, överförs eller tas i anspråk utan samtycke.¹⁷¹ Vidare är begreppet *expropriation* begränsat till att avse avstående av äganderätt och särskild rätt till fast egendom, vilket regleras i expropriationslagen (1972:719).¹⁷² Nationalisering

¹⁶⁵ SOU 2025:2 s. 270-271.

¹⁶⁶ Se prop. 1993/94:117 s. 48.

¹⁶⁷ Ibid. s. 48; prop. 2009/10:80 s. 253.

¹⁶⁸ Se SOU 2025:2 s. 273.

¹⁶⁹ Se prop. 2001/02:64 s. 36; SOU 2025:2 s. 273.

¹⁷⁰ Se SOU 1993:40 del A s. 44-46.

¹⁷¹ Se Bull & Sterzel (2023) s. 87.

¹⁷² Se Westerberg (1985) s. 251.

och socialisering av egendom anses enligt förarbetena likställt med expropriation.¹⁷³ Vad som menas med *annat sådant förfogande* är emellertid inte helt tydligt.¹⁷⁴ Klart står dock att det avser ingrepp även mot lös egendom.¹⁷⁵ Utanför regelns tillämpningsområde faller tvångsavhändelser som inte innebär överföring av rätten till egendom, exempelvis då egendom förstörs på grund av risk för smitta. Utanför tillämpningsområdet faller även exekutiva åtgärder, skatt, viten och böter.¹⁷⁶

Bertil Bengtsson har bl.a. behandlat frågan om konfiskation i relation till egendomsskyddet.¹⁷⁷ Han konstaterade att enighet råder om att förverkande av egendom enligt straffrättsliga regler inte omfattas av skyddet. Däremot blir (nuvarande) 2 kap. 15 § RF tillämplig då egendom dras in till det allmänna på annan grund än brottslig gärning. Sådan konfiskation får uppfattas som ett ianspråktagande av expropriativ typ.¹⁷⁸ Detta upprepades i Fri- och rättighetskommitténs delbetänkande av år 1993, som hänvisade till Bengtsson.¹⁷⁹ Vad som menas med ”straffrättsliga regler” eller ”brottslig gärning” som grund utvecklas dock inte närmare. Då Bengtsson i ett annat sammanhang talar om sådant förverkande som *inte* omfattas av egendomsskyddet, heter det dock förverkande ”på grund av brott”.¹⁸⁰

5.1.2 Tillåtna begränsningar av egendomsskyddet

Den enskildes egendom är enligt 2 kap. 15 § första stycket RF inte ovillkorligt tryggt. Sådana ingrepp som skyddet omfattar får ske endast när det *krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen*. Rekvisitet anknäver till vad som gäller i fråga om egendomsskyddet i Europakonventionens första tilläggsprotokoll. Även om stadgandets exakta innebörd inte sägs gå att beskriva i detalj, anses det enligt förarbetena omfatta ingrepp som är motiverade med hänsyn till naturvårds- och miljöintressen, totalförsvarsändamål, rekreation, samhällets behov av mark för bostäder, vägar och andra kommunikationsleder m.m, samt andra liknande ändamål. Vad som avses med angelägna allmänna intressen måste dock i slutändan bli föremål för en politisk värdering där hänsyn måste visas till vad som kan anses acceptabelt från rättssäkerhetssynpunkt i ett modernt och demokratiskt samhälle.¹⁸¹ Det slutliga ställningstagandet till vad som är ett sådant intresse måste göras i det enskilda

¹⁷³ Se prop. 2009/10:80 s. 163; SOU 1993:40 del A s. 47.

¹⁷⁴ Jfr SOU 1993:40 del A s. 46; Bengtsson (1986) s. 76.

¹⁷⁵ Se Petré (1985) s. 97.

¹⁷⁶ Se SOU 1993:40 del A s. 47

¹⁷⁷ Jfr Almkvist (2014) s. 26. ”Konfiskation” användes ofta tidigare för att beteckna bl.a. förverkande.

¹⁷⁸ Se Bengtsson (1986) s. 77, 134.

¹⁷⁹ Se SOU 1993:40 del A s. 47.

¹⁸⁰ Se Bengtsson (1986) s. 133.

¹⁸¹ Prop. 1993/94:117 s. 15-16, 48.

fallet. Varje övervikt till fördel för det allmänna intresset innebär dock inte att det allmänna intresset ska anses vara angeläget.¹⁸²

HFD (dåvarande Regeringsrätten) tydliggjorde i RÅ 1999 ref. 76 (*Barsebäcksmålet*) att kravet på angelägna allmänna intressen innefattar en proportionalitetsbedömning. En sådan proportionalitetsprincip sades vara hävdvunnen redan inom svensk rätt, men ansågs även följa av EKMR och Europadomstolens praxis.¹⁸³ Proportionalitetsbedömningen görs i tre led. Det första ledet tar sikte på huruvida ingreppet är ägnat att tillgodose det avsedda ändamålet (ändamålsenlighet). Det andra befattar sig med frågan huruvida ingreppet är nödvändigt för att uppnå det avsedda ändamålet, eller om det finns mindre långtgående alternativ (nödvändighet). I det tredje ledet görs en prövning av proportionaliteten i strikt mening, d.v.s. huruvida den fördel som det allmänna vinner genom ingreppet står i rimlig proportion till den skada som ingreppet förorsakar den enskilde. Vid bedömningen av om kravet på strikt proportionalitet är uppfyllt anses myndigheter ofta ha ett stort handlingsutrymme i avvägningsfrågor, och ett ingripande underkänns endast om det råder ett klart missförhållande mellan det allmänna intresset av ingripandet och belastningen det innebär för den enskilde.¹⁸⁴ Proportionalitetsbedömningen ska göras i varje enskilt fall.¹⁸⁵

Som ett exempel på hur proportionalitetsbedömningen görs i ett konkret fall kan NJA 2018 s. 753 (*Parkfastigheten*) nämnas. Målet gällde en tvångsvis marköverföring, där grannfastighetens ägare sökt och beviljats fastighetsreglering avseende överföring av mark från I.M:s fastighet för att förbättra sin trafiksituation. Frågan i målet var bl.a. om prövningen enligt fastighetsbildningslagen uppfyller proportionalitetskravet som följer av egendomsskyddet i RF och EKMR.¹⁸⁶ HD konstaterade inledningsvis att fastighetsbildningslagens regler inte fullt ut kunde tillgodose kravet på att en proportionalitetsbedömning ska kunna göras i det enskilda fallet – särskilt beträffande vad som utgör proportionalitet i strikt mening – eftersom en sådan prövning inte kunde tolkas in i lagens bestämmelser. I stället fick bedömningen tillgodoses genom en från fastighetsbildningslagen fristående proportionalitetsavvägning mellan allmänna och enskilda intressen. HD fastslog sedan att marköverföringen i fråga skulle förbättra grannfastigheten genom ökade möjligheter till parkeering och vändning, vilket i sig kan utgöra ett angeläget allmänt intresse. Eftersom det redan fanns flera parkeringsplatser ansågs dock ändamålsenligheten och nödvändigheten vara uppfyllda med endast liten marginal, och dessa parametrar beaktas redan genom att fastighetsreglering prövas enligt fastighetsbildningslagens regler. Gällande den strikta proportionalitetsbedömningen konstaterade HD att I.M:s intresse främst låg i att undvika

¹⁸² Se SOU 2013:59 s. 11.

¹⁸³ Se RÅ 1999 ref. 76; prop. 1993/94:117 s. 39-40

¹⁸⁴ RÅ 1999 ref. 76 avsnitt 5.5.

¹⁸⁵ NJA 2018 s. 753 p. 20-22 med hänvisningar.

¹⁸⁶ Ibid. p. 1-4 och 7.

tvångsförfogande, och att hennes begränsade praktiska behov av området saknade betydelse då det allmänna intresset i detta fall var mycket svagt. Marköverföringen ansågs därför oproportionerlig.¹⁸⁷

Det ska slutligen påpekas att 2 kap. 15 § RF inte uppställer något krav på vilken form en begränsning av egendomsskyddet ska ha. Något sådant krav framgår inte heller av 2 kap. 20 § första stycket RF, som anger att de relativa fri- och rättigheterna får begränsas genom lag. Följaktligen gäller normgivningsreglerna i 8 kap. RF i fråga om hur begränsningar får genomföras. Denna ordning möjliggör att sådana begränsningar i praktiken, utöver genom lag, kan ske genom förordningar eller myndighetsföreskrifter.¹⁸⁸

5.2 Egendomsskyddet: Europakonventionen

Inkorporeringen av EKMR i svensk rätt innebär att konventionen med dess tilläggs- och ändringprotokoll gäller som svensk lag.¹⁸⁹ Även den rättspraxis som utvecklats av Europadomstolen är en del av svensk rätt. Därtill innebär stadgandet i 2 kap. 19 § RF att en lag eller annan föreskrift som meddelas i strid med EKMR även strider mot svensk grundlag.¹⁹⁰ Konventionen är tänkt att ange en lägstanivå av skydd för mänskliga rättigheter.¹⁹¹

I detta avsnitt undersöks det materiella innehållet i Europakonventionens egendomsskydd. Eftersom Europadomstolen har en omfattande praxis gällande tolkningen av art. 1 tp. 1 EKMR kommer framställningen för enkelhetens skull att delas in i två delar. Inledningsvis behandlas således rekvisiten och utformningen av art. 1 tp. 1 EKMR. Därefter behandlas Europadomstolens praxis genom återgivandet av ett antal rättsfall.

5.2.1 Tilläggsprotokoll 1 Europakonventionen

Egendomsskyddet i art. 1 tp. 1 EKMR utgörs av två stycken. Artikelns brukar begreppet ”egendom”, som i detta sammanhang ska tolkas autonomt, d.v.s. oberoende av nationella definitioner, och ska ges en vidsträckt innebörd. Begreppet omfattar således fast och lös egendom samt begränsade sakrätter av ekonomiskt värde och immaterialrätter m.m.¹⁹² För att åtnjuta egendomsskyddet krävs att klaganden kan visa att egendomen i fråga berörs av ett ingrepp och att det finns ett skyddsvärt intresse. Egendomen måste också kunna knytas till klaganden och tillhöra denne.¹⁹³

¹⁸⁷ Ibid. p. 24-28.

¹⁸⁸ Se SOU 2025:2 s. 277.

¹⁸⁹ 1 § Lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

¹⁹⁰ Se Bull & Sterzel (2023) s. 23, 93.

¹⁹¹ Ibid., s. 23; Cameron (2018) s. 203.

¹⁹² Se Anheuser-Busch Inc. mot Portugal p. 63.

¹⁹³ Se Nordin & Pettersson (2008) s. 1019.

Europadomstolen klargjorde i *Sporrong och Lönnroth mot Sverige* att art 1. tp. 1 består av tre separata regler. Den första, som framgår av artikelns första stycke, är allmänt hållen och uttrycker principen om respekt för äganderätten. Den andra, också i första stycket, stadgar att ingen får berövas sin egendom annat än i det allmännas intresse och under de förutsättningar som anges i lag. Den tredje regeln innebär att staterna har rätt att inskränka egendomsskyddet genom lagstiftning i de fall staterna finner det nödvändigt att reglera nyttjandet av egendom i överensstämmelse med det allmännas intresse, eller för att säkerställa betalning av skatter eller böter m.m. Domstolen ska enligt egen utsago pröva tillämpligheten av de två senare reglerna innan den prövar huruvida den första regeln har iakttagits. De två senare reglerna ska också tolkas i ljuset av den första, d.v.s. inte så extensivt att rätten till egendom upphör att gälla i praktiken.¹⁹⁴

Gällande kravet på att ett egendomsberövande ska ske i det *allmännas intresse* är det, på grund av deras direkta kunskap om sina samhällen och deras behov, primärt de nationella organens uppgift att göra bedömningen av vad som ligger i det allmännas intresse. Eftersom åsikterna om ekonomiska och sociala frågor i ett demokratiskt samhälle kan vara vitt skilda, har staterna en rörelsefrihet i detta hänseende (*margin of appreciation*). Begreppet ”det allmännas intresse” ska tolkas vidsträckt, men bedömningen begränsas av vad som är rimligt och proportionerligt.¹⁹⁵ Att prövningen även involverar en proportionalitetsbedömning har bekräftats i Europadomstolens praxis. Proportionalitet måste föreligga mellan de medel som används och det eftersträvade ändamålet.¹⁹⁶ Detta har också uttryckts som att det måste råda en rimlig balans mellan de behov som i allmänhet ligger i samhällets intresse och skyddet för individens grundläggande rättigheter. Balans föreligger inte om den enskilde åläggs en individuell och oskäligt tung börda.¹⁹⁷ Inom ramen för proportionalitetsavvägningen har Europadomstolen bl.a. beaktat faktorer så som möjligheten till mindre ingripande åtgärder, åtgärdens omfattning och konsekvenser för såväl parten i ett visst mål som tredje man, samt graden av ansvar eller klander hos förverkandesubjektet eller i alla fall förhållandet mellan dennes beteende och överträdelsen i fråga.¹⁹⁸

Utöver proportionalitetsbedömningen måste ett egendomsberövande ske under de förutsättningar som anges i lag. Kravet på laglighet innebär, utöver att ingreppet har stöd i inhemsk lag, att lagen måste nå upp till en viss materiell standard.¹⁹⁹ Lagen måste vara tillgänglig och tillräckligt tydlig för att göra ingreppet förutsebart, samt ha sådant innehåll att den tillfredsställer rimliga

¹⁹⁴ Se *Sporrong och Lönnroth mot Sverige* p. 61; *James m.fl. mot Förenade kungariket* p. 37; Cameron (2018) s. 148.

¹⁹⁵ Se *James m.fl. mot Förenade kungariket* p. 46; Danelius (2023) s. 705.

¹⁹⁶ Se *James m.fl. mot Förenade kungariket* p. 50

¹⁹⁷ Se *Sporrong och Lönnroth mot Sverige* p. 69 och 73; *James m.fl. mot Förenade kungariket* p. 50.

¹⁹⁸ Se *Todorov m.fl. mot Bulgarien* p. 188.

¹⁹⁹ Se Cameron (2018) s. 151

rättssäkerhetskrav.²⁰⁰ Europadomstolen har genom flertalet avgöranden klargjort att art. 1 tp. 1 EKMR även innebär vissa garantier för rättssäkerheten vid förfarandet vid förverkande.²⁰¹ Exempelvis måste individen ges rimliga möjligheter att föra sin talan inför behöriga myndigheter för att effektivt kunna bestrida åtgärder som innebär ett intrång i egendomsskyddet.²⁰²

Även gällande artikelns tredje regel om regleringar i nyttjandet av egendom prövar Europadomstolen i likhet med vad som sagts ovan inskränkningens laglighet samt huruvida den är motiverad av det allmännas intresse.²⁰³ Vidare krävs på samma sätt att åtgärden är proportionerlig.²⁰⁴ Om en rimlig balans inte uppnås mellan det allmänna intresset och den enskildes intressen, är åtgärden följaktligen oförenlig med art. 1 tp. 1 EKMR.²⁰⁵ Staterna tillerkänns en relativt stor *margin of appreciation* för att dels välja vilka medel som brukas, dels bedöma huruvida dessa medel berättigas av allmänintresset i relation till den aktuella lagstiftningens ändamål.²⁰⁶

5.2.2 Förverkande i Europadomstolens praxis

Europadomstolen har ett flertal gånger prövat förverkande i relation till egendomsskyddet i EKMR. En inledande fråga för domstolen att ta ställning till i respektive fall är huruvida den aktuella åtgärden är ett egendomsberövande enligt första stycket eller reglering av nyttjandet av egendom.²⁰⁷ Detta ska behandlas härnäst. Därefter återges några av Europadomstolens rättsfall i utvalda delar i syfte att skildra hur olika förverkandesanktioner bedömts i relation till kraven på laglighet och överensstämmelse med det allmännas intresse i olika situationer.

Ett exempel från äldre rättspraxis är fallet *AGOSI mot Förenade kungariket* från 1986, som gällde förverkande av guldmynt som smugglats in i Storbritannien i strid med ett importförbud.²⁰⁸ Europadomstolen konstaterade att förverkandet i sig visserligen innebar ett egendomsberövande, men att förbudet uppenbarligen syftade till att kontrollera nyttjandet av egendom. Eftersom förverkandet var en åtgärd i syfte att upprätthålla detta förbud ansågs andra stycket i art. 1 tp. 1 EKMR vara tillämpligt.²⁰⁹ Samma bedömning upprepades i bl.a. fallet *Raimondo mot Italien*.²¹⁰ Domstolen bekräftade i *Silickienė mot Litauen* från 2012 att detta sätt att hänföra förverkandeåtgärder till

²⁰⁰ Se Danelius (2023) s. 718; Lithgow m.fl. mot Förenade kungariket p. 110.; jfr. James m.fl. mot Förenade kungariket p. 67.

²⁰¹ Se Danelius (2023) s. 730-731.

²⁰² Se Todorov m.fl. mot Bulgarien p. 188.

²⁰³ Se Cameron (2018) s. 152; jfr. Fredin mot Sverige p. 48-50.

²⁰⁴ Se Fredin mot Sverige (nr. 1) p. 51.

²⁰⁵ Se Danelius (2023) s. 722.

²⁰⁶ Se Fredin mot Sverige (nr. 1) p. 51.

²⁰⁷ Se t.ex. *AGOSI mot Förenade kungariket* p. 50.

²⁰⁸ Se *AGOSI mot Förenade kungariket* p. 13-15 och 47.

²⁰⁹ *Ibid.* p. 49-51.

²¹⁰ Se *Raimondo mot Italien* p. 28-29.

egendomsskyddets andra stycke var en fast praxis.²¹¹ På senare tid, i och med bl.a. *Todorov m.fl. mot Bulgarien* har det hänt att domstolen kommit till en annan slutsats. I detta fall hade sökandenas egendom förverkats därför att deras utgifter med stor marginal överskridit deras lagliga inkomster, varför egendomen i fråga ansågs utgöra brottsvinster. Europadomstolen ansåg sig dock inte behöva välja huruvida förverkandet utgjorde ett egendomsberövande eller en reglering av nyttjandet av egendom, eftersom de principer som avgör huruvida begränsningen är tillåten eller ej är väsentligen de samma. Inskränkningen behöver i båda fallen vara laglig, i överensstämmelse med det allmännas intresse samt proportionerlig.²¹² Samma bedömning gjordes i det senare fallet *Yordanov m.fl. mot Bulgarien* från 2023. Den nationella lagen i detta fall var en ändrad version av samma lagstiftning som var aktuell i *Todorov m.fl. mot Bulgarien*.²¹³

Phillips mot Förenade kungariket rörde förverkande av vinster från narkotikahandel och bl.a. huruvida kravet på proportionalitet var uppfyllt. Europadomstolen konstaterade att den nationella förverkandeformen tjänade ett viktigt ändamål, nämligen att vara ett vapen i kampen mot narkotikabrottsligheten och därvid verka avskräckande för de som överväger att ägna sig åt narkotikahandel. Samtidigt konfiskeras vinster från sådan handel, vilket undanröjer möjligheten vinningen används inom framtida narkotikabrottslighet. Kravet på proportionalitet bedömdes mot denna bakgrund vara uppfyllt.²¹⁴

Målet *Raimondo mot Italien* rörde beslag och konfiskation av egendom tillhörande en person misstänkt för inblandning i en maffialiknande organisation. Den nationella lagstiftningen syftade till konfiskation av egendom i de fall då det inte har visats att egendomen förvärvats på ett lagligt sätt.²¹⁵ Vid bedömningen av huruvida åtgärden utgjorde en tillåten reglering av nyttjandet av egendom beaktades den nationella lagstiftningens syfte. Syftet var att säkerställa att användningen av egendomen inte skulle medföra fördelar för sökanden eller den kriminella organisation han misstänktes tillhöra, och således vara till nackdel för samhället. Konfiskationen bedömdes därmed vara i överensstämmelse med det allmännas intresse. Vidare erkände Europadomstolen den italienska statens stora problem i kampen mot maffian, som genom drogförsäljning och sitt internationella nätverk omsätter och återinvesterar stora summor pengar. Då lagen i fråga är utformad för att förhindra sådana företeelser, konstaterades att den var ett effektivt och nödvändigt vapen i kampen mot brottsligheten. Förverkandet ansågs proportionerligt.²¹⁶

I *Silickienė mot Litauen* förverkades egendom som ansågs vara förvärvad med brottsvinster. Den nationella lagstiftningen saknade i vissa fall krav på att

²¹¹ Se *Silickienė mot Litauen* p. 62.

²¹² Se *Todorov m.fl. mot Bulgarien* p. 9, 14, 181-182.

²¹³ *Yordanov m.fl. mot Bulgarien* p. 27-29, 98.

²¹⁴ *Phillips mot Förenade kungariket* p. 48, 17, 52, 54.

²¹⁵ *Raimondo mot Italien* p. 7, 13-15, 18, 24.

²¹⁶ *Ibid.* p. 26 och 29-30.

förverkandesubjektet kunde hållas ansvarigt för ett brott.²¹⁷ Europadomstolen ansåg att förverkandet var grundat i ett legitimt syfte i det allmännas intresse, nämligen att säkerställa att användningen av den aktuella egendomen inte gav sökanden en ekonomisk fördel på bekostnad av samhället. Inom ramen för proportionalitetsbedömningen konstaterades att sökandens grad av skuld eller i alla fall förhållandet mellan dennes beteende och överträdelsen i fråga var en faktor som bör beaktas. Till last för sökanden var i detta fall bl.a. att hon måste haft kännedom om att den förverkade egendomen endast kunnat förvärvas med brottsvinster. Förverkande ansågs dock vara ett viktigt verktyg mot bakgrund av att den brottsliga verksamheten i detta fall var mycket omfattande och organiserad. Ingreppet var således, med beaktande av staternas *margin of appreciation* att utforma sin kriminalpolitik i kampen mot allvarlig brottslighet, proportionerligt.²¹⁸ Domstolen kom till samma slutsats i det liknande fallet *Arcuri m.fl. mot Italien*.²¹⁹

I *Dimitrovi mot Bulgarien* hade egendom förklarats förverkad då den ansågs vara förvärvad genom olaglig eller icke-arbetsrelaterad verksamhet. Den nationella lagen i fråga stadgade att egendom presumeras olaglig eller icke arbetsrelaterad då värdet av den enskildes egendom eller utgifter uppenbart överskrider dennes eller dennes hushålls lagliga inkomst.²²⁰ Europadomstolen fastslog inledningsvis att förverkandet var hänförligt till andra stycket i art. 1 tp. 1 EKMR. I nästa steg konstaterades att frånvaron av regler om preskription tillsammans med bl.a. omständigheten att myndigheterna kunde lägga ner och återuppta ett förfarande en lång tid senare, innebar att den nationella lagen inte var tillräckligt förutsebar. Bevisbördan var därtill alltför betungande för den enskilde, eftersom lagen inte klargjorde vad som kunde utgöra godtagbara sätt att styrka att en inkomst var laglig. Slutligen gick domstolen vidare till att bedöma huruvida åtgärden motiverats av det allmännas intresse. Argumentet att lagen syftade till att upprätthålla rättvisa och garantera lika villkor för ekonomisk aktivitet bedömdes därvid vara för generellt och vagt. Lagen hade inte heller, trots regeringens påstående att så var fallet, varit ägnad att bekämpa brottslighet. Detta eftersom myndigheterna inte försökt visa att tillgångarna som förverkats faktiskt utgjort brottsvinster. Förverkandet ansågs vara i strid med egendomsskyddet.²²¹

Gogitidze m.fl. mot Georgien gällde förverkande av egendom som antogs ha förvärvats genom brottslig verksamhet. Den nationella lagen var inriktad på förverkande av orättmätigt förvärvad egendom och oförklarade tillgångar från tjänstemän och deras närstående, utan krav på en fällande brottmålsdom. Det förutsattes dock att tjänstemannen först åtalats för brott som begåtts under hans eller hennes tid som tjänsteman. Bevisningen i detta fall sökte styrka att

²¹⁷ Silickienė mot Litauen p. 17, 32.

²¹⁸ Ibid. p. 65-67, 69-70.

²¹⁹ Arcuri m.fl. mot Italien p. 1.

²²⁰ Dimitrovi mot Bulgarien p. 11, 25, 46.

²²¹ Ibid. p. 47-47, 51-53, 56.

förverkandesvarandens inkomster inte stod i proportion till värdet av ett antal egendomar. Förverkandesvaranden ålades sedan en förklaringsbörda.²²² Europadomstolen konstaterade att även förverkandeåtgärder som inte föranleds av en fällande brottmålsdom är att betrakta som reglering av nyttjandet av egendom enligt art. 1 tp. 1 andra stycket. Med beaktande av staternas vida *margin of appreciation*, och syftet att lagstiftningen ska motverka korruption i den offentliga verksamheten, bedömdes lagen vidare vara i enlighet med det allmänna intresset samt tillräckligt proportionerlig.²²³ Domstolen prövade också ingreppets laglighet, och konstaterade bl.a. att det inte kunde råda något tvivel om lagstiftningens tydlighet, precision eller förutsebarhet.²²⁴

I *Yordanov m.fl. mot Bulgarien* hade klaganden dömts för skattebrott och urkundsförfalskning efter att ha köpt fastigheter med pengar som förts in från utlandet utan att deklarerats. Personens egendom förverkades sedermera med användning av lagstiftning inriktad på förverkande av "olagliga" tillgångar och inte nödvändigtvis brottsvinster. Den nationella domstolen hade utifrån att förverkandesvaranden haft klart högre utgifter än lagliga inkomster bedömt att förverkandeobjektet härrörde från olaglig verksamhet. Någon koppling mellan de brott som svaranden dömts för, de förverkandeutlösande brotten, och förverkandeobjektet hade dock inte fastställts. Lagstiftningens syfte var bl.a. att underminera den organiserade brottslighetens och korruptionens ekonomiska grundvalar genom att inriktas på oförklarade tillgångar. Europadomstolen ansåg sig inte i detta fall behöva välja vilken av normerna inom ramen för art. 1 tp. 1 EKMR som var tillämplig.²²⁵ Gällande kravet på legitimt syfte konstaterades, med hänvisning till bl.a. *Butler mot Förenade kungariket* och *Silickienė mot Litauen*, att domstolen återkommande ansett att förverkande av brottsvinster varit i överensstämmelse med det allmänna intresse genom att verka avskräckande och garantera att brottslighet inte lönar sig, och så även i detta fall. Listan på förverkandeutlösande brott i den nationella lagen var omfattande, och förverkande kunde därför utlösas inte bara av organiserad brottslighet utan även annan brottslighet. Lagen omfattade även egendom som förvärvats sedan tio år tillbaka samt innan lagen trätt i kraft. Dessa omständigheter gjorde det enligt domstolen svårt för förverkandesvaranden att visa på egendomens lagliga ursprung. Svarandens förklaringsbörda i kombination med dessa svårigheter kunde inte bortses från, men innebar inte automatiskt att förfarandet var i strid med egendomsskyddet. Särskilt problematiskt var däremot att lagen utgick ifrån att de enskilda varit inblandade i ospecificerad brottslig verksamhet, utan krav på att detta fastställts. För att ett förverkande enligt lagen i fråga skulle vara förenligt med egendomsskyddet krävde Europadomstolen därför att de nationella domstolarna kunde fastställa vissa närmare omständigheter kring den brottsliga verksamheten varur egendomen påstås ha sitt ursprung, samt på ett rimligt vis visa på en möjlig

²²² Se Gogitidze m.fl. mot Georgien p. 10-17, 27-29, 50-53.

²²³ Ibid. p. 94, 101-103, 114-115.

²²⁴ Ibid. p. 98-100.

²²⁵ Se Yordanov m.fl. mot Bulgarien p. 5-6, 7, 12-16, 28, 88, 98.

koppling mellan egendomen och denna brottslighet. Detta hade inte åstadkommits i fallet *Yordanov*, varför åtgärden var oproportionerlig.²²⁶

Det var i *Butler mot Förenade kungariket* fråga om förverkande utan samband med fällande brottmålsdom. En betydande summa pengar som misstänktes ha samband med narkotikabrottslighet hade i fallet beslagtagits och sedermera förverkats i samband med utförsel till utlandet. Förverkandet ansågs uppfylla kravet i art. 1 tp. 1 på laglighet och rättssäkerhet eftersom egendomens ägare haft möjlighet att i ett rättsligt förfarande påvisa att utförseln haft ett legitimt syfte samt att få en prövning av åtgärdens berättigande. Europadomstolen godkände även statens bedömning att lagstiftningen behövdes för att bekämpa internationell droghandel. Åtgärden därför var i enlighet med det allmännas intresse.²²⁷

Sammanfattningsvis kan det konstateras att Europadomstolen i sin praxis godtagit olika former av förverkande, under förutsättning att åtgärden tjänar ett legitimt syfte samt uppfyller kraven på laglighet och proportionalitet. Som framställningen visar, har domstolen ansett att även relativt tyngande inskränkningar för den enskilde i rätten att nyttja egendom kan accepteras med hänvisning till det allmänna intresset.²²⁸ Johan Nordin och Malcolm Pettersson har dock framhållit att EKMR:s skydd mot godtyckliga eller oproportionerliga ingrepp i äganderätten innebär att lagstiftare och inhemska myndigheter måste kunna se den faktiska utkomsten av egendomsskyddet, och inte fästa sig endast vid vad som skenbart framstår som formellt riktigt. Beträffande domstolens rättspraxis framhåller de också att analogivärdet för svenskt vidkommande begränsas av att domstolen gör en bedömning utifrån omständigheterna i varje enskilt fall.²²⁹

²²⁶ Ibid. p. 110-111, 115-124, 131-133.

²²⁷ Se *Butler mot Förenade kungariket* (beslut).

²²⁸ Jfr Danelius (2023) s. 722.

²²⁹ Se Nordin och Pettersson (2008) s. 1028.

6 Avslutande analys

Detta kapitel syftar till att slutligen ta ställning till huruvida självständigt förverkande är förenligt med egendomsskyddet i RF och EKMR, och således besvara uppsatsens frågeställning utifrån dess teoretiska ramverk. Analysen bygger, utöver detta, på de utredande delarna i kapitel 2-5, och är disponerad enligt följande. Inledningsvis analyseras förverkandeformen i relation till 2 kap. 15 § RF, varpå art. 1 tp. 1 EKMR är i fokus i nästa del. Därefter görs en mer övergripande analys i syfte att undersöka det självständiga förverkandets principiella förenlighet med egendomsskyddet.

6.1 Självständigt förverkande och egendomsskyddet i RF

Inledningsvis kan det konstateras att självständigt förverkande innebär att egendom tvångsvis övergår till staten,²³⁰ vilket utgör en mycket ingripande åtgärd. Det finns sannolikt ingen mer ingripande åtgärd som kan tillgripas mot egendom än att denna med tvång tas från sin ägare. Därigenom aktualiseras egendomsskyddet i 2 kap. 15 § RF, som ytterst ska vara ett betryggande skydd för den enskildes egendom.²³¹

Ingreppets karaktär

Inledningsvis behöver något sägas om huruvida självständigt förverkande är ett sådant ingrepp i äganderätten som omfattas av det tänkta skyddsomfånget i 2 kap. 15 § RF, till skillnad från bl.a. böter, exekutiva åtgärder och viten som uttryckligen undantas.²³² I brist på praxis får ledning sökas i förarbeten och doktrin. Bertil Bengtsson har som framgått tagit ställning till frågan. Det faktum att hans uttalanden upprepats av Fri- och rättighetskommittén talar för att dessa kan tillmätas viss tyngd. Enligt Bengtsson aktualiseras egendomsskyddet när egendom dras in till det allmänna på annan grund än brottslig gärning, men inte när det rör sig om förverkande på grund av straffrättsliga regler. Med ”enligt straffrättsliga regler” menas sannolikt inte att reglernas tillhörighet eller placering i en viss lagsamling ska tillmätas betydelse, eftersom Bengtsson i ett annat sammanhang talar om sådant förverkande som ”förverkande på grund av brott”.²³³ Detta tycks i stället antyda att åtgärden inte träffas av egendomsskyddet när förverkandet möjliggörs genom fastställandet av att ett brott har begåtts. Frågan huruvida detta ska förstås som ett krav på ett förverkandeutlösande brott, liksom vid utvidgat förverkande, eller om det är tillräckligt att egendomen kan kopplas till en viss konkret brottslighet, behöver dock inte slutligen tas ställning till vad gäller självständigt förverkande. Som framgått av utredningen i avsnitt 4.2 och 4.3 är prövningen

²³⁰ Jfr kap. 3 (inledning).

²³¹ Jfr avsnitt 5.1.

²³² Jfr avsnitt 5.1.1.

²³³ Jfr avsnitt 5.1.1.

vid självständigt förverkande inte inriktad på att utreda eller fastställa någon enskilds ansvar för brott. Det saknar helt betydelse om och när i tiden några konkreta brott har begåtts, och om någon brottslighet har gett upphov till viss vinning. Självständigt förverkande förutsätter inte heller ett förverkandeutlösande brott. Prövningen tar helt och hållet sin utgångspunkt i viss egendom, varefter det undersöks huruvida det råder proportionalitet mellan egendomsinnehavet och den enskildes legitima förvärvsmöjligheter eller förmögenhetsförhållanden i övrigt. I denna prövning ska stor vikt fästas vid åklagarens finansiella utredning.²³⁴ Förarbetena anför visserligen att lagen inte ska förstås på så sätt att egendomen i fråga saknar koppling till brottslighet, eftersom prövningen inriktas på egendom som i något avseende härrör från en inte närmare preciserad brottslighet.²³⁵ Detta uttalande framstår dock som tämligen obetydligt, eftersom ingen del av prövningen eller utredningen går ut på att utreda omständigheterna kring eller fastställa att ett brott har begåtts. Det rör sig enligt min uppfattning således om en i alla avseenden ekonomiskt orienterad utredning och prövning. Här kan också erinras om att självständigt förverkande inte heller utgör särskild rättsverkan av brott.²³⁶ Den slutsats som kan dras är således att självständigt förverkande bör förstås som ett sådant ingrepp i äganderätten som omfattas av 2 kap. 15 § RF.

För att 2 kap. 15 § RF ska vara tillämplig förutsätts också att det är fråga om en rådighetsinskränkning eller en tvångsöverföring. En intressant fråga, då det nu står klart att självständigt förverkande på ett principiellt plan omfattas av 2 kap. 15 § RF, är vilken av dessa kategorier ett självständigt förverkande kan hänföras till. Gemensamt för båda dessa ingrepp är dock kravet på angelägna allmänna intressen. Lagens språkliga utformning antyder att kravet ska förstås på samma sätt oavsett vilken kategori av ingrepp det rör sig om, vilket möjligen förringar betydelsen av att ta ställning till inskränkningens form i detta fall.²³⁷ Samtidigt ämnar denna uppsats bidra till att bringa viss klarhet i den nya företeelse som är självständigt förverkande. Eftersom självständigt förverkande innebär att egendom fråntas den enskilde, ligger det närmast till hands utifrån en rent språklig tolkning att hänföra det till tvångsöverföringar, snarare än till rådighetsinskränkningar, som avser nyttjandet av fast egendom. Eftersom expropriation avser sådana ingrepp som möjliggörs i expropriationslagen, är självständigt förverkande därför rimligen hänförligt till ”annat sådant förfogande”.²³⁸

Allmänna intressen

Egendomsskyddet får som framgått i avsnitt 5.1.2 inskränkas om det krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen. Kravet på angelägna allmänna

²³⁴ Jfr avsnitt 4.3.

²³⁵ Jfr. avsnitt 4.3.

²³⁶ Jfr avsnitt 4.3.

²³⁷ Jfr avsnitt 5.1 och 5.1.2.

²³⁸ Jfr avsnitt 5.1.1.

intressen är endast uppfyllt då åtgärden är proportionerlig, vilket framgår av *Barsebäcksmålet*. Ett ingripande är i sin tur endast oproportionerligt om det råder ett klart missförhållande mellan det allmänna intresset av ingripandet och belastningen det medför för den enskilde.²³⁹ Att rekvisitet knyter an till vad som gäller i art. 1 tp. 1 EKMR tycks innebära att det ska tolkas på samma eller åtminstone ett liknande sätt. Denna tes stärks av att 2 kap. 15 § RF utformats med art. 1 tp. 1 EKMR som förebild.²⁴⁰ Samtidigt uppställer förarbetena och svensk rättspraxis, så som i *Barsebäcksmålet*, egna kriterier för hur t.ex. proportionalitetsbedömningen ska gå till, varför det framstår som rimligt att utgå ifrån dessa. ”Allmänna intressen” syftar alltså i princip på det syfte som lagen eller åtgärden eftersträvar, vilket också antyds av de två första leden i den tredelade proportionalitetsbedömningen. I fallet *Parkfastigheten* bedömdes kravet på allmänna intressen i relation till vad som eftersträvades med den aktuella fastighetsregleringen, nämligen trafik- och parkeringsförbättringar.²⁴¹ På motsvarande sätt behöver syftet, eller syftena, bakom det självständiga förverkandet identifieras.

Regeringen har i prop. 2023/24:144 anfört bl.a. att den nya lagstiftningen ska vara ett effektivt verktyg för att bekämpa den organiserade brottslighetens ekonomiska drivkrafter, att det ska bidra till att bryta nyrekryteringen, förhindra att illegitima tillgångar som brottsligheten ger upphov till kan användas för att skada samhället, komma åt tillgångar i de kriminella gängens ledarskikt, samt att förverkandeformen ytterst syftar till att neutralisera brottsvinster.²⁴² Det rör sig alltså främst om vinningsneutralisering och att bekämpa organiserad brottslighet. Några allmänna intressen kopplade till brottsbekämpning räknas dock inte upp i förarbetena till 2 kap. 15 § RF. Rekvisitet framstår dock som vagt till sin ordalydelse, vilket sammantaget med förarbetenas hänvisning till politiska värderingar innebär att det kan användas tämligen flexibelt och anses omfatta en mängd olika intressen.²⁴³ Detta innebär sammantaget att intresset av bekämpning av organiserad brottslighet och vinningsneutralisering, som i hög grad manifesterats genom politiska ställningstaganden, får anses vara sådana allmänna intressen som 2 kap. 15 § RF avser.

Proportionalitet – bedömning i det enskilda fallet

Frågan som kvarstår att ta ställning till är då huruvida självständigt förverkande kan vara proportionerligt, d.v.s. i enlighet med de i *Barsebäcksmålet* uppställda kraven på ändamålsenlighet, nödvändighet och strikt proportionalitet. Här är det särskilt intressant hur HD tolkade fastighetsbildningslagens bestämmelser i ljuset av egendomsskyddet i fallet *Parkfastigheten* som redogjorts för i avsnitt 5.1.2. HD klargjorde här att fastighetsbildningslagen

²³⁹ Jfr avsnitt 5.1.2.

²⁴⁰ Jfr avsnitt 5.1.2 och 2.3.

²⁴¹ Jfr avsnitt 5.12.

²⁴² Jfr avsnitt 4.1.

²⁴³ Jfr avsnitt 5.1.2.

visserligen innehåller regler som rör parametrarna ändamålsenlighet och nödvändighet, men att en strikt proportionalitetsprövning inte kunde tolkas in i lagens bestämmelser, varför den behövde göras på fristående basis. HD ansåg som bekant att marköverföringen var oproportionerlig eftersom det allmänna intresset av en förbättrad trafiksituation i detta fall var mycket svagt. I:M:s intresse låg främst i att inte utsättas för ett tvångsförfogande, och att hennes praktiska behov av egendomen var begränsade saknade betydelse för utgången. Utfallet i målet tycks innebära att det råder ett klart missförhållande mellan det allmänna intresset och skadan för den enskilde, om (1) det allmänna intresset av ingripandet är mycket svagt, (2) den enskildes praktiska behov av egendomen är begränsad, och (3) den enskildes intresse främst ligger i att inte utsättas för tvångsförfoganden. HD:s tillvägagångssätt illustrerar till synes också en metod för den strikta proportionalitetsavvägningen, innebärande att det först sker en individuell viktning av det allmänna intresset, innan de motstående intressena viktas mot varandra.

På samma sätt som utfallet i *Parkfastigheten* är beroende av omständigheterna i fallet, så som I:M:s praktiska behov av fastigheten, följer av utredningen att det slutgiltiga ställningstagandet till huruvida ingreppet är proportionerligt och kravet på angelägna allmänna intressen således är uppfyllt måste göras i det enskilda fallet.²⁴⁴ Kraven på ändamålsenlighet, nödvändighet och strikt proportionalitet kan alltså fullt ut utvärderas endast då det är fråga om enskilda ingripanden. Det är därför tämligen svårt att fastslå huruvida självständigt förverkande alltid är – eller inte är – proportionerligt. Eftersom dessa faktorer som framgått knyter an till lagstiftningens syfte, går det dock att göra vissa generella observationer. Mot bakgrund av att kravet på angelägna allmänna intressen begränsas av vad som är godtagbart ur rättssäkerhetssynpunkt och i ett demokratiskt samhälle, går det också att göra några iakttagelser utifrån rättssäkerhetssynpunkt.²⁴⁵ Dessa observationer kan sedan användas för att ta ställning till huruvida lagstiftningen som sådan är utformad på ett sätt som riskerar att stå i konflikt med egendomsskyddet i det enskilda fallet.

Proportionalitet – generella observationer

Inledningsvis kan något sägas om syftet att *bekämpa organiserad brottslighet*. Det står klart att självständigt förverkande inte är begränsat till någon viss brottslighet, utan träffar egendom som härrör från en ”inte närmare preciserad brottslig verksamhet”.²⁴⁶ Detta omfattar givetvis även organiserad sådan. Givet att det stämmer att en central drivkraft för brottsligheten i fråga är ekonomisk vinning, framstår det således som rimligt att förverkande av gängens tillgångar kan leda till att deras ekonomiska resurser samt lockelsen i att involveras i verksamheten minskar.²⁴⁷ Det förhållandevis låga beviskravet

²⁴⁴ Jfr avsnitt 5.1.2.

²⁴⁵ Jfr avsnitt 5.1.2.

²⁴⁶ Jfr avsnitt 4.2 och 4.3.

²⁴⁷ Jfr avsnitt 4.1.

sett tillsammans med frånvaron av krav på ett förverkandeutlösande brott och att den brottslighet som gett upphov till tillgångarna på något sätt ska kunna konkretiseras,²⁴⁸ innebär också att det framstår som tämligen enkelt att förverka egendom från personer som inte kan påvisa ett legalt ursprung för den aktuella egendomen. Detta eftersom det inte härigenom ställs särskilt stora krav på vad som behöver bevisas. Vad som sagts hittills talar i stora drag för att förverkandeformen kan åstadkomma att den organiserade brottsligheten bekämpas i någon mån, eller i vart fall kan utsättas för självständigt förverkande. Kravet på ändamålsenlighet är ytterst en fråga om funktionalitet och effektiviteten i att uppnå ett visst syfte, och självständigt förverkande tycks mot bakgrund av det sagda kunna leda till att syftena tillgodoses.

Kravet på *nödvändighet* avser huruvida ingreppet är nödvändigt för att uppnå det avsedda ändamålet, eller om det finns mindre långtgående alternativ.²⁴⁹ I det konkreta fallet torde det med stöd av 36 kap. 19 § BrB sällan vara möjligt att i stället välja en mindre ingripande åtgärd i förhållande till det aktuella syftet. En sådan åtgärd får enligt 19 § väljas för att förhindra att egendomen missbrukas. Självständigt förverkande tar, till skillnad från exempelvis förverkande av brottsföremål, dock inte tar sikte på vad egendomen använts eller skulle kunna användas till.²⁵⁰ Förverkandeformen är d.v.s. i strikt mening inte avsedd att verka fareneutraliserande.²⁵¹ Kravet på nödvändighet torde därför ofta vara uppfyllt.

Vad sedan gäller det *vinningsneutraliserande* syftet kan följande sägas. Som utredningen har visat är självständigt förverkande ett sätt att förverka brottsvinster. Lagstiftningen innebär också att egendom presumeras härröra från brottslig verksamhet då egendomen inte står i proportion till förverkandesvarandens legitima förvärvskällor eller förmögenhetsförhållanden i övrigt.²⁵² Att en sådan disproportion råder kan enligt min mening, beroende på omständigheterna i det enskilda fallet, tala starkt för att svaranden inte hade haft möjlighet att tillskansa sig den aktuella egendomen om det inte var för att denne tjänat på brottslig verksamhet. Lagstiftningen möjliggör således i många fall att vinster från brottslighet kan förverkas, varför den bör vara att betrakta som ändamålsenlig. Gällande möjligheten att tillgripa en mindre ingripande åtgärd torde inte heller här 36 kap. 19 § BrB ofta bli relevant, eftersom det knappast finns något mindre ingripande sätt att förverka presumerade brottsvinster än genom att just förverka presumerade brottsvinster.²⁵³ Kravet på nödvändighet är således antagligen ofta uppfyllt.

För att självständigt förverkande ska vara proportionerligt krävs slutligen också att den fördel som det allmänna vinner genom förverkandet står i rimlig

²⁴⁸ Jfr avsnitt 3.4.1, 4.3 och 4.4.

²⁴⁹ Jfr avsnitt 5.1.2.

²⁵⁰ Jfr. avsnitt 3.4.1 och 3.4.2.

²⁵¹ Jfr avsnitt 3.3.

²⁵² Jfr avsnitt 3.4.1, 4.1 och 4.3

²⁵³ Jfr avsnitt 3.4.2.

proportion till den skada det innebär för den enskilde. Detta anknyter till den prövning av proportionaliteten i strikt mening som ska göras.²⁵⁴ Som utredningen har visat motiveras utformningen av självständigt förverkande i stora delar med att det ska vara ett effektivt verktyg för att bekämpa den organiserade brottsligheten, och regeringen har anfört att den organiserade brottsligheten är ett omfattande och angeläget problem.²⁵⁵ Staten ges, mot bakgrund av att förarbetena hänvisar till politiska värderingar, en vidsträckt möjlighet att själv definiera behovet av ingreppet och tyngden av de anförda intressena. Eftersom det självständiga förverkandets bakomliggande intressen därför sannolikt väger tungt, torde det krävas en mycket stor olägenhet eller skada för den enskilde för att det ska anses råda ett klart missförhållande mellan det allmänna intresset av ingripandet och belastningen det innebär för den enskilde. Denna olägenhet behöver, mot bakgrund av diskussionen om *Parkfastigheten* ovan, sannolikt gå utöver intresset av att inte utsättas för ett tvångsförfogande, vilket är ett intresse som lär delas av de flesta. Det är dock omöjligt att säga något med säkerhet om vilken skada ett ingrepp innebär i det enskilda fallet i en uppsats som denna. Statens handlingsutrymme begränsas dock av vad som är acceptabelt från rättssäkerhetssynpunkt, och därför kan något sägas om självständigt förverkande utifrån den teori om rättssäkerhet som redogjorts för i avsnitt 1.5. Även Almkvist har som framgår av avsnitt 4.2 ansett att det är lämpligt att väga rättsstatliga värden mot effektivitetsintressen när en förverkandeform, liksom självständigt förverkande, motiverats på dessa grunder.

Rättssäkerhet

För att ett självständigt förverkande ska anses vara rättssäkert i formell mening krävs att ingreppet sker i enlighet med lagens ordalydelse, och att det på så sätt är förutsebart. En förutsebarhetsfrämjande faktor är exakthet.²⁵⁶ Inledningsvis kan lyftas fram att självständigt förverkande är möjligt då egendomen "härrör från brottslig verksamhet", vilket är fallet när den inte står i proportion till den enskildes lagliga förvärvskällor. Vad som kan anses proportionerligt utvecklas dock inte närmare i förarbetena, utan tycks i stort lämnas upp till tolkning av domstolarna. Att lagen inte är tydligt utformad, utan brukar begrepp som kan tolkas på flera olika sätt, ligger inte i linje med kravet på exakthet, eller för den delen rättssäkerhetsgarantin som Peczenik benämner som "ingripande endast med stöd av klar och tydlig lag". Vad som är proportionerligt för en domare kan tänkas vara oproportionerligt för en annan. Detta öppnar upp för viss grad av oförutsebarhet i rättstillämpningen. Denna är dock inte betydande. Att dylika avvägningar och proportionalitetsbedömningar ibland lämnas upp till domstolarna är ofta lämpligt, eftersom det i någon mån lämnar utrymme för en form av skälighetsbedömning genom att hänsyn tas till omständigheterna i det specifika fallet. Sammantaget anser jag inte

²⁵⁴ Jfr avsnitt 5.1.2.

²⁵⁵ Jfr avsnitt 4.1.

²⁵⁶ Jfr avsnitt 1.5.

att denna aspekt i sig tillräcklig för att självständigt förverkande ska anses så rättsosäkert att statens handlingsutrymme får anses begränsat.

Ytterligare en del av den formella rättssäkerheten är, som framgår i avsnitt 1.5, att den enskilde skyddas från godtycklig maktutövning. I detta sammanhang kan först beviskravet ”klart mera sannolikt” lyftas fram. Detta är förhållandevis lågt i jämförelse med det som gäller generellt inom straffrätten, ”ställt utom rimligt tvivel”. Denna ordning har motiverats utifrån effektivitetsskäl. I förarbetena sägs också att beviskravet inte är så lågt att dess legitimitet kan ifrågasättas. Några resonemang kring vad som gör ett beviskrav ”för lågt” utvecklas dock inte.²⁵⁷ Analysen i denna del framstår således som något tunn, vilket i sig väcker frågor om beviskravets legitimitet. Att beviskravet ställts lågt öppnar också upp för en större risk för materiellt felaktiga slutsatser, då domstolen inte alltid har tillräckligt underlag för att bilda sig en korrekt uppfattning om verkligheten. Detta kan sägas vara rättsosäkert, eftersom förverkandet kan uppfattas som godtyckligt. Det kan också argumenteras för att rättssäkerhetsgarantin ”full bevisning” bör vara tillämpligt på så pass ingripande åtgärder som egendomsberövanden. Samtidigt är det en fördel att rekvisitet tidigare har tillämpats för utvidgat förverkande.²⁵⁸ Det finns därför en samling rättsfall att läsa för den som vill kunna förutse hur lagen kan komma att tillämpas. Inte heller på denna punkt lär det således röra sig om en så betydande rättsosäkerhet att statens handlingsutrymme är begränsat.

En annan aspekt som kan lyftas fram är att lagen inte uppställer något krav på att vare sig förverkandesubjektet eller egendomen kan kopplas till någon konkret brottslig verksamhet.²⁵⁹ Även om en disproportion mellan egendomen och svarandens legitima förmögenhet kan tala för att egendomen härrör från brottslig verksamhet, går det att tänka sig många fall där en sådan disproportion föreligger utan att så är fallet. Följaktligen innebär frånvaron av rekvisit eller uttalanden i förarbetena som kräver att vissa omständigheter kan påvisas som knyter egendomen till brottslig verksamhet också en ökad risk för materiellt felaktiga domar som inte bidrar till att lagstiftningen uppfyller sitt ändamål. Lagstiftningen är alltså så pass vagt utformad att den träffar även andra fall än de avsedda. Detta medför att lagen är oförutsebar, vilket även undergräver förtroendet för rättssäkerheten. Också i detta avseende gör jag dock bedömningen att det inte rör sig om en så betydande brist att självständigt förverkande inte kan vara förenligt med 2 kap. 15 § RF.

Som framgår i avsnitt 1.5 är rätten att få sin sak prövad i domstol en rättssäkerhetsgaranti. Även om självständigt förverkande inte är ett straff i formell mening, visar utredningen i avsnitt 4.6 att ett yrkande om självständigt förverkande prövas i domstol efter att åklagare ansökt om stämning mot förverkandesvaranden. Detta är följaktligen positivt ur rättssäkerhetsaspekt.

²⁵⁷ Jfr avsnitt 4.4.

²⁵⁸ Jfr avsnitt 4.4.

²⁵⁹ Jfr avsnitt 4.2 och 4.3.

Huruvida denna rättighet är uppfylld i praktiken kan dock problematiseras i de fall då frågan om förverkande rör egendom som tillhört, eller i enlighet med presumptionsreglerna får anses ha ägts av förverkandesvaranden under en längre tid.²⁶⁰ Som framgått har regeringen anfört att många transaktioner idag lämnar digitala avtryck och således är spårbara. Detta argument gör sig knappast gällande i dessa fall, eftersom självständigt förverkande inte är begränsat i tiden av när den påstått brottsliga verksamheten ägt rum.²⁶¹ Den enskildes möjlighet att lägga fram relevant dokumentation som styrker egendomens legitima ursprung torde försvåras drastiskt allteftersom tiden förflyter. Möjligen blir förverkandesvarandens förklaringsbörda därför i vissa fall så pass tung att denne i praktiken inte kan anses ha en rimlig chans att argumentera för sin sak i rätten.

Avslutande kommentar

Slutligen kan analysen av självständigt förverkande i relation till 2 kap. 15 § slutföras enligt följande. Förverkandeformen omfattas på grund av sin avsaknad av krav på brottslig gärning av egendomsskyddet och grundas i sådana intressen som lagstiftningen kan erkänna som legitima. Dessa intressen väger på grund av statens stora handlingsutrymme mycket tungt, då självständigt förverkande enligt regeringen tycks vara mycket angeläget och nödvändigt för att åstadkomma sina syften och komma till rätta med stora samhällsutmaningar.²⁶² Det framstår som osannolikt att den skada som ett enskilt självständigt förverkande kan förorsaka den enskilde är så betydande att detta väger tyngre än det allmänna intresset. Eftersom den proportionalitetsbedömning som ska göras förutsätter kännedom om omständigheterna i det specifika fallet, går det dock inte att uttala sig med fullständig säkerhet om huruvida lagstiftningen som sådan alltid är förenlig med egendomsskyddet. Den torde dock ofta vara det i det enskilda fallet, givet att skadan för den enskilde inte är mycket betydande. Vad gäller de allmänna intressen som sägs motivera lagstiftningen, framstår det också som att kraven på ändamålsenlighet och nödvändighet bör anses uppfyllda i allmänhet, dock med reservation för att omständigheterna vid en enskild prövning kan tala för en annan slutsats. Slutligen är min bedömning att det visserligen finns ett mått av rättsosäkerhet inneboende i lagstiftningen som inte kan bortses från. Detta är dock inte sådant att det säkert går att säga att statens handlingsutrymme är begränsat.

6.2 Självständigt förverkande och egendomsskyddet i EKMR

Egendomsskyddet i art. 1 tp. 1 EKMR bygger ytterst på tanken om respekt för äganderätten, vilket också framgår av artikelns första mening. Självständigt förverkande innebär ett allvarligt ingrepp i äganderätten och aktualiserar

²⁶⁰ Jfr avsnitt 3.4.2.

²⁶¹ Jfr avsnitt 4.3.

²⁶² Jfr avsnitt 4.1.

därmed även egendomsskyddet enligt art. 1 tp. 1 EKMR av samma skäl som redovisats i början av avsnitt 6.1

Ingreppets karaktär

På liknande sätt som i förhållande till 2 kap. 15 § RF måste först tas ställning till vilken av de regler som utpekats i *Sporrong och Lönnroth mot Sverige* som ett självständigt förverkande ska hänföras till.²⁶³ Som framgått av avsnitt 5.2.2 har Europadomstolen i en övervägande majoritet av de undersökta fallen ansett att förverkande ska bedömas under andra stycket i art. 1 tp. 1 EKMR, d.v.s. betraktas som reglering av nyttjandet av egendom (hädanefter ”rådighetsinskränkningar”), samt uttalat att det rör sig om en fast praxis.

Frågan tycks mot bakgrund av Europadomstolens tillvägagångssätt i *Todorov m.fl. mot Bulgarien* och *Yordanov m.fl. mot Bulgarien* dock i praktiken ha en mycket liten betydelse, eftersom de principer som styr bedömningen av huruvida begränsningen är tillåten är ”väsentligen” de samma.²⁶⁴ Möjligen kan det argumenteras, utifrån att Europadomstolen beträffande rådighetsinskränkningar anlagt ett för den enskilde strängt synsätt, att statens *margin of appreciation* är något vidare vad gäller rådighetsinskränkningar.²⁶⁵ Min slutsats mot bakgrund av Europadomstolens omfattande samling rättsfall är dock att självständigt förverkande som utgångspunkt ska anses utgöra en reglering av nyttjandet av egendom enligt andra stycket i art. 1 tp. 1 EKMR.

Det allmännas intresse och proportionalitet

Vidare ska förenligheten med kravet på att begränsningar i egendomsskyddet måste vara i överensstämmelse med det allmännas intresse behandlas. Redogörelsen i avsnitt 5.2.2 har visat att Europadomstolen huvudsakligen identifierat det allmänna intresset utifrån den nationella lagstiftningens avsedda ändamål. Bland de intressen som domstolen ansett vara godtagbara i sig kan nämnas bl.a. bekämpning av narkotikabrottslighet, den italienska maffian, korruption, organiserad brottslighet, intresset av brottsvinstneutralisering samt att förhindra att brottvinster används på ett sätt som kan skada samhället. De för självständigt förverkande centrala syftena har i utredningen och avsnitt 6.1 identifierats som vinningsneutralisering och bekämpning av organiserad brottslighet, vilket alltså i sig är godtagbara ändamål enligt Europadomstolens praxis. Som utredningen visat har staterna en vidsträckt *margin of appreciation*, d.v.s. handlingsutrymme, när det gäller att bedöma vad som är nödvändigt i respektive land.²⁶⁶ Detta talar också för att ändamålen är godtagbara.

²⁶³ Jfr avsnitt 5.2.1

²⁶⁴ Jfr avsnitt 5.2.2.

²⁶⁵ Jfr avsnitt 5.2.1.

²⁶⁶ Jfr avsnitt 5.2.1.

Vad som är i överensstämmelse med det allmännas intresse begränsas dock av vad som är proportionerligt. En begränsning är inte proportionerlig om den innebär att den enskilde åläggs en individuell och oskäligt tung börda. Det måste alltså föreligga proportionalitet mellan de medel som brukas och det eftersträlvade ändamålet, eller med andra ord råda en rimlig balans mellan de behov som ligger i samhällets intresse och skyddet för individens grundläggande rättigheter.²⁶⁷ Ett antal mål gällande förverkandeformer som i delar liknar självständigt förverkande har varit föremål för en sådan prövning i Europadomstolen. Liksom vid självständigt förverkande förverkades egendom i *Raimondo mot Italien* då det inte visats att den förvärvats på ett lagligt vis. Åtgärden var ändå proportionerlig. Självständigt förverkande påminner också mycket om förverkandeformen som var föremål för prövning i *Gogitidze m.fl. mot Georgien*, som ansågs proportionerlig. Detsamma gällde i *Silickienė mot Litauen*, där domstolen betonade betydelsen av bl.a. sökandens grad av skuld. Andra omständigheter som beaktats är frånvaron av regler om preskription respektive krav på fällande brottmålsdom i *Dimitrovi mot Bulgarien* respektive *Gogitidze m.fl. mot Georgien*.²⁶⁸

Ett fall som är särskilt intressant för denna uppsats är *Yordanov m.fl. mot Bulgarien*, där egendom presumerades vara illegitim då förverkandesvarandens utgifter klart översteg dennes lagliga inkomster. Europadomstolen ansåg inledningsvis att förverkandeformen, på grund av en omfattande lista med förverkandeutlösande brott, träffade även annan brottslighet än den organiserade brottslighet som lagstiftningen avsåg bekämpa.²⁶⁹ Detta är fallet också med självständigt förverkande, eftersom det inte finns något rekvisit eller förarbetsuttalande som uttryckligen knyter egendomen till just organiserad brottslighet. Tvärtom sägs det i prop. 2023/24:144 att det ska röra sig om en inte närmare preciserad brottslighet, och att det inte krävs att egendomens ägare kan knytas till en kriminell gruppering.²⁷⁰ Självständigt förverkande kan således gå längre än sitt syfte genom att det träffar egendom som härrör från annan brottslighet än den organiserade. Denna omständighet talar för att självständigt förverkande kan anses oproportionerligt, men är som framgår av rättsfallet inte i sig tillräcklig.

Ytterligare en omständighet som talar för att självständigt förverkande inte är proportionerligt är att Europadomstolen uppställde ett antal krav för att den Bulgariska lagen skulle vara proportionerlig. Dessa krav gick ut på att de nationella domstolarna behövde fastställa vissa närmare omständigheter kring den brottsliga verksamheten varur egendomen påstås ha sitt ursprung, samt på ett rimligt vis visa på en möjlig koppling mellan egendomen och denna brottslighet. 36 kap. 5 § BrB uppställer som framgått inte heller några dylika krav. De svenska lagen kan dock inte i alla delar liknas vid den bulgariska,

²⁶⁷ Jfr avsnitt 5.2.1.

²⁶⁸ Jfr avsnitt 5.2.2.

²⁶⁹ Jfr avsnitt 5.2.2.

²⁷⁰ Jfr avsnitt 4.1 och 4.3.

eftersom denna presumerade den enskildes inblandning i den brottsliga verksamheten då det förelåg en disproportion mellan förverkandesvarandens utgifter och lagliga inkomster. Detta tycks dock främst röra sig om ett s.k. konklusivt rekvisit, som är jämförligt med att egendomen vid självständigt förverkande ska härröra från brottslig verksamhet.²⁷¹ Vad som framgått talar alltså för att självständigt förverkande inte skulle hålla för Europadomstolens granskning.

Här kan även *Gogitidze m.fl. mot Georgien* nämnas. Den nationella lagstiftningen liknade i stora delar självständigt förverkande vad gäller inriktningen på oförklarade tillgångar samt frånvaron av krav på fällande brottmålsdom. Åtgärden ansågs inte vara oproportionerlig. En stor skillnad är dock kravet på att svaranden ska ha åtalats för sådan brottslighet som lagstiftningen var avsedda att motverka.²⁷² Denna skillnad innebär att den georgiska förverkandeformens koppling till sitt syfte framstår som starkare. Det faktum att det sannolikt även i Georgien krävs bevisning gällande förverkandesvarandens inblandning i brottslighet för att åtal ska väckas, medför också att misstanken om att egendomen var illegitim är mer välgrundad än motsvarande antagande om egendomens ursprung vid ett självständigt förverkande. Som framgått har regeringen grundat delar av sitt ställningstagande till förverkandeformens förenlighet med art. 1 tp. 1 EKMR med hänvisning till just *Gogitidze m.fl. mot Georgien*.²⁷³ Analysen av detta fall visar dock att det inte kan anses innebära att självständigt förverkande nödvändigtvis är proportionerligt. Den talar tvärtom enligt min uppfattning för det motsatta.

Europadomstolens prövning i fallen ovan tycks till stor del grundas på lagens konstruktion, snarare än resonemang om konsekvenserna för den enskilde i det specifika fallet, så som vilken skada ingreppet innebär för denne. Värdet av domstolens uttalanden för svenska förhållanden ska dock inte överskattas, eftersom omständigheterna inte är identiska. Som Nordin och Pettersson framfört begränsar detta analogivärdet av Europadomstolens domar.²⁷⁴ Utredningen har dock visat att domstolen kan beakta även mer individuella omständigheter som varierar från fall till fall, så som åtgärdens omfattning och konsekvenser för individen.²⁷⁵ Följaktligen är det, liksom gällande egendoms-skyddet i RF, svårt att avgöra huruvida självständigt förverkande är oproportionerligt i det enskilda fallet. På samma sätt som i avsnitt 6.1 kan dock vissa slutsatser dras gällande lagstiftningens konstruktion på ett övergripande plan och huruvida denna kan innebära att ett självständigt förverkande kan vara oproportionerligt.

²⁷¹ Jfr avsnitt 4.3.

²⁷² Jfr avsnitt 5.3.2.

²⁷³ Jfr avsnitt 4.7.

²⁷⁴ Jfr avsnitt 5.2.2.

²⁷⁵ Jfr avsnitt 5.2.1.

Det går knappast att ifrågasätta att den organiserade brottsligheten är ett stort problem i det svenska samhället, vilket torde vara allmänt känt. Vad regeringen anfört om dess potentiella systemhotande konsekvenser framstår också som trovärdigt.²⁷⁶ Mot bakgrund av staternas stora *margin of appreciation* tycks det som att relativt långtgående åtgärder måste accepteras utifrån detta syfte. Vad som framkommit om likheterna mellan det oproportionerliga förverkandet i *Yordanov m.fl. mot Bulgarien* och självständigt förverkande ovan talar för att ett förverkande med stöd av 36 kap. 5 § BrB kan vara oproportionerligt, eftersom förverkandet innebär ett mycket långtgående medel i relation till det eftersträlvade ändamålet. Detsamma gäller som framgått beträffande *Gogitidze m.fl. mot Georgie*. Även i detta avseende är det särskilt slående att självständigt förverkande uppenbart går längre än vad som krävs för att tillgodose syftet att bekämpa organiserad brottslighet och konfiskera sådana tillgångar som härrör ur brottsligheten och kan tänkas skada samhället, samtidigt som lagen inte innehåller några krav på att omständigheter kring den påstådda brottsliga verksamheten kan konkretiseras med någon styrka. Förverkandesvaranden åläggs som visats också en i vissa fall betungande förklaringsbörda. Den sammanvägda analysen av Europadomstolens praxis får anses tala för att det självständiga förverkandet är utformat på ett sådant sätt att det kan anses vara oproportionerligt enligt art. 1 tp. 1 EKMR i vissa fall, och följaktligen oförenligt med egendomsskyddet.

Laglighet

Slutligen ska något sägas om kravet på laglighet, som även gäller beträffande rådhetsinskränkningar enligt art. 1 tp. 1 EKMR.²⁷⁷ Att ett självständigt förverkande utdöms med stöd i 36 kap. 5 § BrB innebär i princip att kravet på att åtgärden har stöd i inhemsk lag är uppfyllt. Detta innebär dock inte att åtgärden är laglig i konventionens mening. Som avsnitt 5.2.1 visar måste lagen ha vissa materiella kvaliteter, som att vara förutsebar och tillfredsställa rimliga rättssäkerhetskrav. Beträffande Europadomstolens krav på att förverkandesvaranden givits möjlighet att få åtgärden prövad i ett rättsligt förfarande, torde detta ofta i formell mening vara uppfyllt gällande självständigt förverkande genom att saken prövas i domstol.²⁷⁸ En förverkandesvarande har som utredningen visat också möjlighet att bemöta åklagarens påståenden om att egendom härrör från brottslig verksamhet genom att denne åläggs en förklaringsbörda.²⁷⁹ På så vis kan den enskilde också sägas få en rimlig möjlighet att bestrida åtgärden och föra sin talan inför en behörig myndighet. Det kan dock av samma skäl som i avsnitt 6.1 ifrågasättas om denna möjlighet under vissa omständigheter är betydelsefull i praktiken.

²⁷⁶ Jfr avsnitt 4.1.

²⁷⁷ Jfr avsnitt 5.2.1.

²⁷⁸ Jfr avsnitt 5.2.2 och 4.6.

²⁷⁹ Jfr avsnitt 4.4.

Vad gäller förutsebarhet kan också hänvisas till övriga aspekter av rättssäkerhetsanalysen i avsnitt 6.1. Den slutsats som framgår härav är att det finns flera problematiska aspekter av självständigt förverkande ur rättssäkerhetssynpunkt, men att dessa sedda var för sig inte medför någon betydande rättsosäkerhet. Sammantaget väger de dock något tyngre. Det faktum att rättssäkerheten i EKMR är en del av ett självständigt laglighetskrav och inte liksom i 2 kap. 15 § RF utgör en del av proportionalitetsbedömningen, innebär att de synliggjorda rättssäkerhetsbristerna inte behöver vägas mot statens handlingsutrymme för att en rättighetskränkning ska kunna konstateras. Frågan är dock om det rör sig om en så betydande rättsosäkerhet att 36 kap. 5 § BrB strider mot egendomsskyddet. *Gogitidze m.fl. mot Georgien* liknar som framgått de svenska förhållandena till stor del, och domstolen konstaterade här att det inte kan råda några tvivel om lagstiftningens tydlighet, precision eller förutsebarhet.²⁸⁰ Min bedömning är att självständigt förverkande således får anses uppfylla laglighetskravet.

6.3 Övergripande analys

Diskussionen i avsnitt 6.1 och 6.2 har i stora delar berört frågan om självständigt förverkande kan anses uppfylla de materiella kraven på en begränsning av egendomsskyddet i 2 kap. 15 § RF och art. 1 tp. 1 EKMR. Uppsatsens frågeställning, huruvida självständigt förverkande är förenligt med dessa regler om egendomsskydd, kan dock diskuteras även på ett mer principiellt plan utifrån egendomsskyddets bakomliggande idéer och skyddets betydelse, d.v.s. frikopplat från de respektive lagrummens språkliga innehåll. Frågan är alltså om lagen om självständigt förverkande är motiverad utifrån sitt syfte med hänsyn till för uppsatsen relevanta motstående intressen.

Inledningsvis är det av stor betydelse för individens frihet och ytterst samhället som helhet, att denne får behålla sin egendom och åtnjuta den i fred från statens ingripande.²⁸¹ Risken att drabbas av ett sådant ingripande, så som självständigt förverkande, utan att det i verkligheten rör sig om egendom som härrör från brottslig verksamhet måste med denna utgångspunkt därför minimeras. Även om det inte i strikt mening rör sig om ett godtyckligt ingrepp givet att lagens förutsättningar är uppfyllda, kan sådana egendomsberövanden inte accepteras i en rättsstat och demokrati, då de inte lever upp till en godtagbar nivå rättssäkerhet eller visar tillbörlig hänsyn för äganderätten.²⁸² En relevant fråga är därför om självständigt förverkande i en bredare mening går längre än vad som är rimligt med hänsyn till intresset av att bekämpa organiserad brottslighet och neutralisera brottsvinster, samt om detta är värt den risk det innebär för den enskildes egendom.

²⁸⁰ Jfr avsnitt 5.2.2.

²⁸¹ Jfr avsnitt 1.5.

²⁸² Jfr avsnitt 1.5.

Vad gäller det förstnämnda kan det återigen konstateras att lagstiftningen träffar även annan brottslighet än sådan som är organiserad.²⁸³ Detta hade kunnat undvikas genom att 36 kap. 5 § BrB uppställt krav på att förverkandesubjektet eller förverkandeobjektet i någon mening kan kopplas till organiserad brottslighet. Även i detta avseende hade ett lägre beviskrav än det som tillämpas generellt i brottmål kunnat gälla. Åtgärden hade ändå medfört en lägre risk för materiellt felaktiga domar i jämförelse med dagens självständiga förverkande. Lagstiftningens effektivitet i förhållande till att kunna förverka tillgångar från personer i gängens ledarskikt, som svårligen kan hållas ansvariga för enskilda brott,²⁸⁴ hade på så vis i väsentliga delar också bibehållits. Dylika möjligheter övervägs dock inte i propositionen, vilket antyder att effektivitet varit lagstiftningens stora ledstjärna. Här kan också erinras om att regeringen konstaterat att utvidgat förverkande visat sig vara effektivt i kampen mot organiserad brottslighet, vilket väcker frågan varför det utvidgade förverkandet inte i befintlig form eller med viss modifikation är tillräckligt.²⁸⁵ Behovet av självständigt förverkande ifrågasattes även av JO, vilket framgår i avsnitt 4.1. Sammanfattningsvis har förarbetena utifrån det anförda inte på ett övertygande sätt visat att självständigt förverkande behövs.

Vad gäller det vinningsneutraliserande syftet går det också att konstatera att det redan finns förverkandeformer som tar sikte på brottsvinster.²⁸⁶ Några argument för varför dessa inte är tillräckliga har i princip inte framkommit. Att staten på detta sätt äventyrar individens egendom innebär i min mening att den inte tar sitt ansvar i förhållande till uppgiften att säkerställa att de mänskliga rättigheterna, så som egendomsskyddet, kan åtnjutas av individen, eller att skydda människor från övergrepp från det allmänna. Det är inte värdigt en rättsstat och demokrati.²⁸⁷

Utredningen har visat att förverkandelagstiftningen innehåller möjligheter att välja mindre ingripande åtgärder samt bedöma huruvida förverkande är oskäligt.²⁸⁸ Att möjligheten att välja mindre ingripande åtgärder i princip torde vara betydelselös i förhållande till självständigt förverkande har framgått i avsnitt 6.1. Regeln om oskälighet i 36 kap. 20 § hade dock i viss mån kunnat avhjälpa risken för ett förverkande som inte sker i enlighet med lagstiftningens ändamål. Regeln medger som framgått att hänsyn tas till bl.a. huruvida brottsligheten var delvis eller fullt illegitim samt förverkandesvarandens kännedom om och inblandning i brottsligheten. Förarbetena konstaterar dock att bedömningen alltid bör innefatta en prövning av om ändamålet med förverkande redan tillgodosetts eller skulle kunna tillgodoses på ett mindre ingripande sätt, men att det vinningsneutraliserande syftet alltid bör stå i

²⁸³ Jfr avsnitt 6.1.

²⁸⁴ Jfr avsnitt 4.1.

²⁸⁵ Jfr avsnitt 3.4.1.

²⁸⁶ Jfr avsnitt 3.4.1.

²⁸⁷ Jfr avsnitt 1.5.

²⁸⁸ Jfr avsnitt 3.4.2.

förgrunden vid förverkande av oförklarade tillgångar.²⁸⁹ Förarbetsuttalandet innebär att det sannolikt krävs extremt starka skäl som talar för att förverkandet ska vara oskäligt – sannolikt så starka att möjligheten till en oskälighetsprövning i praktiken blir betydelslös. Det torde ju knappast finnas någon annat sätt att tillgodose det vinningsneutraliserande syftet, eller att tillgripa en mindre ingripande åtgärd, än att just förverka egendom som i praktiken presumeras utgöra vinning av brottslighet.

Vidare framgår i avsnitt 4.1 att självständigt förverkande väsentligen motive-rats med att det ska vara ett effektivt verktyg i den tillgångsinriktade brotts-bekämpningen. Effektivitetshänsyn har också anförts vad gäller den närmare utformningen av lagens ordalydelse, så som gällande beviskravet och frånva-ron av krav på att något konkret brott har begåtts.²⁹⁰ Frågan uppstår därmed huruvida dessa effektivitetsskäl uppväger och framstår som motiverade i re-lation till de motstående intressena, d.v.s. huruvida ändamålet helgar medlen. Almkvist har som framgått ifrågasatt huruvida det utvidgade förverkandet är en produkt av en lyckad avvägning mellan effektivitet och rättssäkerhet, samt konstaterat att förverkandeformen är mycket långtgående.²⁹¹ Detta torde i ännu högre grad vara fallet gällande självständigt förverkande, som varken förutsätter ett förverkandeutlösande brott eller en koppling mellan egendo-men och någon konkret brottslighet. Dessa faktorer bidrar till en potentiellt hög grad av osäkerhet i förhållande till en säker slutsats gällande egendomens ursprung, eftersom en påstådd disproportion mellan innehavet och lagliga in-komster är den enda omständighet som i teorin behöver påvisas med någon styrka. Slutsatsen att egendom härrör från brottslig verksamhet framstår där-för, beroende på bevisläget, som en mer eller mindre välgrundad och god-tycklig gissning om egendomens ursprung.

Det ovan sagda står i stark kontrast till skyddet mot godtycke, som är en för egendomsskyddet central funktion vid förändringar i egendomsordningen.²⁹² Det innebär också att rättstillämpningen kan bli oförutsebar, eftersom även fullt legitim egendom riskerar att förverkas. Detta går att ifrågasätta ur rätts-säkerhetssynpunkt.²⁹³ Det är med beaktande av detta, att självständigt förver-kande som visats i avsnitt 6.1 och 6.2 även i vissa övriga delar kan sägas vara rättsosäker, samt att lagstiftningen i flera avseenden går längre än dess syfte kräver,²⁹⁴ befogat att anse att det självständiga förverkandet på ett övergri-pande plan står i strid med egendomsskyddet. Förverkandeformen innebär ett betydande hot mot individens frihet, och undergräver dennes ställning gentemot staten utan att behovet av en så pass ingripande åtgärd framstår som tro-värdigt.²⁹⁵ Förverkandeformen framstår utifrån detta som oproportionerlig.

²⁸⁹ Jfr avsnitt 3.4.2.

²⁹⁰ Jfr avsnitt 4.2, 4.3 och 4.4.

²⁹¹ Jfr avsnitt 4.1.

²⁹² Jfr avsnitt 2.2.

²⁹³ Jfr avsnitt 1.5.

²⁹⁴ Jfr avsnitt 6.1 och 6.2.

²⁹⁵ Jfr avsnitt 1.5.

Synen på äganderätten som en garant för individens frihet och självförverkligande betonar också ytterligare vikten av rättssäkerhet när staten ingriper i de enskildes egendomsförhållanden. Om självständigt förverkande tillåts kringgå egendomsskyddet riskerar det, trots sina brottsbekämpande syften, att underminera centrala demokratiska och frihetliga värden.²⁹⁶

Regeringen har som framgått argumenterat för att självständigt förverkande är förenligt med egendomsskyddet genom att lyfta fram bl.a. mer eller mindre träffsäkra exempel ur Europadomstolens praxis, där liknande förverkandeformer ansetts proportionerliga eller tillräckligt rättssäkra. I förarbetena påstås också att självständigt förverkande är noggrant avvägt. Detta går att ifrågasätta starkt, då förarbetena inte i egentlig mening innehåller några egentliga avvägningar eller resonemang kring det intrång eller den skada som åtgärden innebär för den enskilde. Exempelvis förekommer inga resonemang kring omständigheter som kan tala mot att självständigt förverkande är proportionerligt. I stället hänvisas till att bl.a. det låga beviskravet och frånvaron av koppling till brott behövs för att lagstiftningen ska vara effektiv.²⁹⁷ Tillräcklig hänsyn har enligt min mening därför inte visats till individens egendomsskydd och frihet. Även om förverkandeformen i vissa fall kan vara förenligt med egendomsskyddet i RF respektive EKMR i materiell mening,²⁹⁸ är den således inte förenlig med reglerna om egendomsskydd på ett principiellt plan utifrån denna uppsats teoretiska utgångspunkter. Det ska dock påpekas att vilken vikt som bör fästas vid egendomsskyddet i dessa sammanhang också kan bero på vilken syn på äganderätten man anlägger. Den rättspositivistiska hållningen, där äganderättens omfattning ytterst bestäms av vad som följer av lag, ger lagstiftaren större utrymme att begränsa den. Ett naturrättsligt perspektiv, så som det som förfäktades av bl.a. Locke och Pufendorf, innebär däremot att äganderätten i någon mån föregår staten och följaktligen kräver ett starkare skydd.²⁹⁹ Detta är särskilt relevant i förhållande till konfiskation utan krav på fällande dom, där den enskilde inte nödvändigtvis kan åläggas någon skuld i egentlig mening. Som framgått har den sekulariserade synen på äganderätten och egendomsskyddet som rättspositivismen medförde kommit att bli allmänt accepterad i modern tid.³⁰⁰ Den lockeanska synen som delvis tillämpas i denna uppsats är således tämligen omodern, och möjligen är det häri en del av konflikten består.

Slutligen ska något sägas om hur självständigt förverkande och egendomsskyddet kan betraktas utifrån bl.a. Lockes modifierade kontraktsteori som redovisats i avsnitt 1.5. De aktuella egendomsskyddsreglerna i RF respektive EKMR kan härvid ses som det yttersta uttrycket för statens skyldighet att, i enlighet med kontraktet mellan medborgarna, skydda deras egendom.³⁰¹ Ett

²⁹⁶ Jfr avsnitt 1.5 och 2.1

²⁹⁷ Jfr avsnitt 4.7.

²⁹⁸ Jfr avsnitt 6.1 och 6.2.

²⁹⁹ Jfr avsnitt 2.1 och 1.5.

³⁰⁰ Jfr avsnitt 2.1.

³⁰¹ Jfr avsnitt 1.5.

kontrakt ingås som bekant mellan två, eller ibland flera, parter, och innebär typiskt sett att parterna har olika rättigheter och skyldigheter, eller möjligheter och icke-möjligheter att åstadkomma förändringar i parternas rättsliga relationer. Utredningen har visat att egendomsskyddet i såväl RF som EKMR begränsar statens makt. Staten måste förhålla sig till egendomsskyddet vad gäller inskränkningar i t.ex. äganderätten, och har en skyldighet att göra så.³⁰² Det kan också uttryckas som att staten, som en följd av samhällskontraktets villkor, har en icke-möjlighet att på vissa godtyckliga grunder göra ingrepp i det enskilda ägandet. Egendomsskyddet enligt RF och EKMR är som bekant dock inte absolut, och kravet på angelägna allmänna intressen, eller EKMR:s motsvarande formulering, är i denna mening närmast ett avtalsvillkor. Denna syn på egendomsskyddet stämmer också någorlunda väl överens med Brunfelters syn på egendomsskyddets tillhandahållande av principer för förändringsmekanismerna, som måste upprätthållas för att undvika godtyckliga och diskriminerande konsekvenser.³⁰³ Dessa principer är i kontraktsliknelse mening de rekvisit som framgår av 2 kap. 15 § RF respektive art. 1 tp. 1 EKMR och som möjliggör en begränsning av egendomsskyddet.

Frågan är då hur självständigt förverkande kan ses i denna kontext. Enligt Lockes modifierade teori vilar statens legitimitet i viss mån på dess förmåga att skydda medborgarnas egendom. Om självständigt förverkande tillämpas utan att leva upp till en godtagbar grad av rättssäkerhet och framstår som allt för ingripande, så kommer medborgarna sannolikt ifrågasätta statens lojalitet till det samhällskontrakt som den vilar på. Detta kan i sin tur tolkas som att styret sviker sin uppgift, varpå dess moraliska och politiska legitimitet kan påverkas negativt. Medborgarna kan då gå samman för att utse ett nytt styre som förespråkar andra metoder.³⁰⁴ Frågan huruvida det finns risk för att självständigt förverkande kan medföra ett kontraktsbrott i denna mening är i princip vad denna uppsats undersöker. Som framgått har självständigt förverkande i min mening ett antal brister, vilka medför att ingreppet framstår som oproportionerligt i förhållande till sitt ändamål. Staten har därför brustit i sin skyldighet att skydda medborgarnas egendom.

³⁰² Jfr avsnitt 5.1, 5.2 och 1.5; jfr även avsnitt 2.1 och 2.2.

³⁰³ Jfr avsnitt 2.2.

³⁰⁴ Jfr avsnitt 1.5.

7 Slutord

I detta kapitel redovisas vad som i stora drag framkommit av uppsatsens analyserande och utredande delar. Kapitlets syfte är att tydliggöra kärnan i analysen och återknyta till arbetets frågeställning i kapitel 1.2.

Inledningsvis kan det konstateras att självständigt förverkande omfattas av egendomsskyddsreglerna i både RF och EKMR. Lagstiftningens ändamål är också i sig sådana som kan godtas enligt dessa regler. Det är dock inte möjligt att inom ramen för denna uppsats uttala sig om huruvida självständigt förverkande alltid är – eller inte är – ett proportionerligt ingrepp i äganderätten. En sådan slutsats kan endast dras med kännedom om omständigheterna i det enskilda fallet. Det är dock möjligt att göra generella observationer om lagstiftningens utformning, och huruvida den är sådan att ett enskilt självständigt förverkande riskerar att strida mot någon av reglerna om egendomsskydd. De slutsatser som dragits i detta avseende ska således redovisas härnäst.

Självständigt förverkande enligt 36 kap. 5 § BrB kan till sin utformning inte anses direkt oförenligt med egendomsskyddet i RF. Statens vida utrymme att bedöma att självständigt förverkande är ett angeläget allmänt intresse medför att egendomsskyddet i 2 kap. 15 § RF i praktiken får ett svagt genomslag för den enskilda. För att en kränkning ska vara för handen i det enskilda fallet torde det därför krävas att den skada som det enskilda förverkandet förorsakar den enskilde är mycket betydande. Förverkandeformen medför vissa betänkligheter ur rättssäkerhetssynpunkt, men sannolikt inte med en sådan styrka att statens handlingsutrymme kan anses begränsat.

Självständigt förverkande är dock utformat på ett sådant sätt att ett förverkande med stöd av 36 kap. 5 § löper större risk att vara oproportionerligt och därmed oförenligt med egendomsskyddet enligt art. 1 tp. 1 EKMR. Denna bedömning vilar fr.a. på att lagstiftningen är alltför långtgående i relation till det eftersträlvade ändamålet samt att det saknas krav på fastställande av några konkreta omständigheter kring den brottsliga verksamheten, eller en koppling mellan brottsligheten och egendomen. Europadomstolen har som framgått underkänt jämförbara förverkandeformer med hänvisning till dessa faktorer.

På ett mer principiellt plan kan följande sägas. Behovet av den aktuella förverkandeformen framstår inte som så tydligt att den kan anses nödvändig. Lagstiftningen präglas av en stark strävan efter effektivitet i förhållande till de eftersträlvade ändamålen – en strävan som har tillåtits gå för långt. Staten har därför, genom införandet av självständigt förverkande, brustit i sitt ansvar att skydda individens egendom och värna denne mot övergrepp från det allmänna. Dessa brister innebär ett betydande ingrepp i och hot mot individens egendomsskydd och frihet, och lagstiftningen är således oförenlig med egendomsskyddets grundläggande principer.

Med de centrala delarna av analysen klargjorda kan det konstateras att självständigt förverkande är ett tydligt exempel på hur en stat och ett samhälle kan ställas inför mycket svåra intresseavvägningar då den utsätts för problem likt den organiserade brottsligheten, som utan tvivel är ett stort och angeläget hinder för Sverige att övervinna. Det är dock viktigt att lagstiftaren i sin iver att lösa problemet inte vidtar sådana drastiska åtgärder som riskerar att skada det som många av oss också värdesätter högt – att Sverige är en demokrati och en rättsstat som respekterar mänskliga rättigheter. Individens frihet och tryggnade egendomsförhållanden måste värnas som en del av upprätthållandet av dessa värden. Uppsatsen illustrerar alltså att frågan om självständigt förverkande inte bara rör rent juridiskt-tekniska frågor, utan även berör grundläggande frågor om förhållandet mellan individ och stat samt om rättssäkerhet, effektivitet i brottsbekämpningen och rättsstatens grundläggande värden. Även om inte grundlagen eller EKMR genom det självständiga förverkandet nödvändigtvis kan anses kränkt i varje enskilt fall, så bidrar förverkandeformen till att skyddet för äganderätten undermineras bit för bit genom otydliga rekvisit, ett lågt beviskrav och ett alltför brett tillämpningsområde i förhållande till det eftersträvade ändamålet – till stor del i effektivitetens tecken. Självständigt förverkande är således ett exempel på när de centrala avvägningar som bör göras för att skydda mänskliga rättigheter inte ges fullt genomslag.

Slutligen gör inte denna uppsats anspråk på att vara en i alla avseenden uttömmande undersökning av den fråga som granskats. Frågan är komplex, och en liknande undersökning hade med fördel kunnat upprepas efter att viss tid förflutit och det antagligen finns en större samling rättsfall att undersöka. Arbetet får i stället ses som en möjlig utgångspunkt att bygga vidare på, och som en någorlunda välgrundad spekulation om hur självständigt förverkande kan komma att betraktas av domstolarna i framtiden. Tiden kommer att visa om jag hade rätt.

Käll- och litteraturförteckning

KÄLLOR

Tryckta källor

Offentligt tryck

Sverige

Propositioner

Prop. 1973/90 Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny regeringsform och ny riksdagsordning m.m.; given Stockholms slott den 16 mars 1973.

Prop. 1975/76:209 om ändring i regeringsformen.

Prop. 1978/79:195 om förstärkt skydd för fri- och rättigheter m.m.

Prop. 1993/94:117 Inkorporering av Europakonventionen och andra fri- och rättighetsfrågor.

Prop. 2001/02:64 Vissa tobaksfrågor.

Prop. 2007/08:68 Förverkande av utbyte av brottslig verksamhet.

Prop. 2009/10:80 En reformerad grundlag.

Prop. 2017/18:186 Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter.

Prop. 2023/24:144 En ny förverkandelagstiftning.

Utredningsbetänkanden

SOU 1972:15 Ny regeringsform: Ny riksdagsordning.

SOU 1993:40 Fri- och rättighetsfrågor: Del A.

SOU 2013:59 Ersättning vid rådighetsinskränkningar – vilka fall omfattas av 2 kap. 15 § tredje stycket regeringsformen och när ska ersättning lämnas?

SOU 2021:100 Ny förverkandelagstiftning.

SOU 2025:2 Några frågor om grundläggande fri- och rättigheter.

Utskottsbetänkanden

Bet. 2024/25:JuU3 En ny förverkandelagstiftning.

Kommittédirektiv

Dir. 2020:66 Effektivare möjligheter att ta brottsvinster från kriminella – en översyn av lagstiftningen om förverkande.

Dir. 2024:122 Genomförande av direktivet om återvinning av tillgångar och förverkande.

Europarådet

Europarådets parlamentariska församling

Fighting organised crime by facilitating the confiscation of illegal assets, doc. 14516, 2018-03-26.

Rättsfall m.m.

Sverige

Högsta domstolen

NJA 1996 s. 110.

NJA 2015 s. 702 ”Balkongmålet”.

NJA 2018 s. 753 ”Parkfastigheten”.

NJA 2021 s. 263 ”Swishöverföringarna”.

Högsta förvaltningsdomstolen (tidigare Regeringsrätten)

RA 1999 ref. 76.

Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen)

AGOSI mot Förenade kungariket (9118/80) dom den 24 oktober 1986.

Anheuser-Busch Inc. mot Portugal [GC] (73049/01) dom den 11 januari 2007.

Arcuri m.fl. mot Italien (52024/99) beslut den 5 juli 2001.

Butler mot Förenade kungariket (41661/98) beslut den 27 juni 2002.

Dimitrovi mot Bulgarien (12655/09) dom den 3 mars 2015.

Fredin mot Sverige (nr. 1) (12033/86) dom den 18 februari 1991.

Gogitidze m.fl. mot Georgien (36862/05) dom den 12 maj 2015.

James m.fl. mot Förenade kungariket (8793/79) dom den 21 februari 1986.

Lithgow m.fl. mot Förenade kungariket (9006/80; 9262/81; 9263/81; 9265/81; 9266/81; 9313/81; 9405/81) dom den 8 juli 1986.

Phillips mot Förenade kungariket (41087/98) dom den 5 juli 2001.

Raimondo mot Italien (12954/87) dom den 22 februari 1994.

Sporrong och Lönnroth mot Sverige (7151/75; 7152/75) dom den 23 september 1982.

Silickienė mot Litauen (20496/02) dom den 10 april 2012.

Todorov m.fl. mot Bulgarien (50705/11; 11340/12; 26221/12; 71694/12; 44845/15; 17238/16; 63214/16) dom den 13 juli 2021.

Yordanov m.fl. mot Bulgarien (265/17; 26473/18) dom den 26 september 2023.

Övrigt

Dagens Nyheter, 'Polisen tog prylar för 10 miljoner på en vecka', <https://www.dn.se/direkt/2024-11-15/polisen-tog-prylar-for-10-miljoner-pa-en-vecka/> (besökt 2025-02-27).

Riksdagens ombudsmän, yttrande över betänkandet Ny förverkandelagstiftning (SOU 2021:100), 2022-04-27, Dnr R 3-2022.

Svenska Dagbladet, 'Första fastigheten förverkad med stöd av ny lag', <https://www.svd.se/a/93Xg0W/forsta-fastigheten-forverkad-med-stod-av-ny-lag> (besökt 2025-02-27).

Svenska Dagbladet, 'Staten har äntligen slutat göra sig dum', <https://www.svd.se/a/8q763W/staten-har-slutat-gora-sig-dum> (artikel av Paulina Neuding) (besökt 2025-02-27).

Sveriges advokatsamfund, yttrande över betänkandet Ny förverkandelagstiftning (SOU 2021:100), 2022-04-27, Dnr R 2022/0183.

SVT, 'Kriminell stockholmare blir av med Rolex-klockor och guld', <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/kriminell-stockholmare-blir-av-med-rolex-klockor-och-guld> (besökt 2025-02-27).

SVT, 'Ny lag: Polisen kan ta kriminellas lyxprylar utan brottsmisstanke', <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/nu-kan-kriminella-bli-av-med-lyxprylar-utan-brottsmisstanke> (besökt 2025-02-27).

LITTERATUR

Adestam, Johan (2019), 'Begreppet rättighet', i: Dahlman, Christian & Wahlberg, Lena (red.), *Juridiska grundbegrepp: en vänbok till David Reidhav*. 1 uppl., Lund: Studentlitteratur s. 271-296.

Algotsson, Karl-Göran (2001), *Äganderätt och demokrati: Svensk grundlagsdebatt under 1990-talet*. 1 uppl., Stockholm: SNS Förlag.

Almkvist, Gustaf (2014), *Förverkande av egendom*. Uppsala: Iustus Förlag.

Asp, Petter & Ulväng, Magnus (2013), *Kriminalrättens grunder*. 2:7 uppl., Uppsala: Iustus Förlag.

Bengtsson, Bertil (1986), *Ersättning vid offentliga ingrepp I: egendomsskyddet enligt regeringsformen*. Stockholm: Norstedts Förlag, [elektronisk resurs], hämtad från Juridikbok.se, tillgänglig via <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:juridikbokse-f4251> (besökt 2025-04-01).

Brunfelter, Ulf (1986), *Egendomsskyddet, grundlagen och europakonventionen*. Stockholm: Timbro.

Brunfelter, Ulf (1985), "Principiella synpunkter på det konstitutionella egendomsskyddet", i: Strömholm, Stig (red.), *Äganderätt och egendomsskydd: Centrala frågor i alla samhällssystem*. Stockholm: SAF.

Bull, Thomas & Sterzel, Fredrik (2023), *Regeringsformen – en kommentar*. 5:2 uppl., Lund: Studentlitteratur.

Bäcklund, Agneta, Johansson, Stefan, Trost, Hedvig, Wennberg, Suzanne & Wersäll, Fredrik, *Brottsbalken – En kommentar* (2024-11-07, version 25, JUNO).

Cameron, Iain (2018), *An Introduction to the European Convention on Human Rights*. 8 :3 uppl., Uppsala: Iustus Förlag.

Dahlman, Christian (2010), *Rätt och rättfärdigande – En tematisk introduktion i allmän rättslära*. 2:4 uppl., Lund: Studentlitteratur.

Danielius, Hans och Johan, Bull, Thomas & Cameron, Iain (2023), *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*. 6 uppl., Stockholm: Norstedts juridik.

Frändberg, Åke (2019), 'Begreppet rättssäkerhet', i: Dahlman, Christian & Wahlberg, Lena (red.), *Juridiska grundbegrepp: en vänbok till David Reidhav*. 1 uppl., Lund: Studentlitteratur s. 19-54.

Kleineman, Jan (2018), 'Rättsdogmatisk metod', i: Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*. 2 uppl., Lund: Studentlitteratur s. 21-46.

Nordin, Johan & Pettersson, Malcolm (2008), 'Egendomsskyddet enligt Europakonventionen: Vad skyddas och hur kränks det? En studie av rättspraxis under senare år', *Europarättslig tidskrift*, nr. 4, s. 1018-1028.

Nowak, Karol (2019), 'Begreppet mänskliga rättigheter', i: Dahlman, Christian & Wahlberg, Lena (red.), *Juridiska grundbegrepp: en vänbok till David Reidhav*. 1 uppl., Lund: Studentlitteratur s. 325-352.

Peczenik, Aleksander (1995), *Vad är rätt? om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*. 1:1 uppl., Stockholm: Fritzes Förlag AB, [elektronisk resurs], publicerad av Juridiska fakulteten vid Lunds universitet år 2021, tillgänglig på <https://doi.org/10.37852/oblu.106> (besökt 2025-02-28).

Petrén, Gustaf (1985), 'Äganderättsskyddet i svensk rätt', i: Strömholm, Stig (red.), *Äganderätt och egendomsskydd: centrala frågor i alla samhällssystem*. Stockholm: SAF s. 93-104.

Pufendorf, Samuel von (1688), 'De jure naturae et gentium libri octo', i: Brown Scott, James (red.), *Classics of International Law*. Nr. 17 vol. 2. Oxford: Clarendon Press; London: Humphrey Milford. 1934. Översättning av utgåvan från 1688.

Rosas, Allan (1981), 'Grundlagsskyddet av de mänskliga rättigheterna i Norden'. *Jussens Venner*, vol. 16 nr. 9–10, s. 339–357.

Sandgren, Claes (2021), *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod, argumentation och språk*. 5 uppl., Stockholm: Norstedts Juridik.

Strömholm, Stig (1985), 'Äganderättsskyddet i svensk rätt', i: Strömholm, Stig (red.), *Äganderätt och egendomsskydd: centrala frågor i alla samhällssystem*. Stockholm: SAF s. 7-17.

Westerberg, Ole (1985), 'Regeringsformen 2 kap. 18 § om egendomsskydd', *Förvaltningsrättslig tidskrift*, häfte nr. 6, s. 250-257.